

HELIKON

IRODALMI FOLYÓIRAT

MEGJELENIK KÉYSZER EGY HÓNAPBAN KOLOZSVÁRON
XIII. ÉVFOLYAM 2002. 9. (357.) SZÁM — MÁJUS 10.

ára 5000 lej

Fekete Zoltan: Csendélet

LÁSZLÓFFY ALADÁR Koedukált hazák

„Nyugodt vagyok, mint a holtak, akiket már születésük helyéért is megzsaroltak” — mondja Hervay Gizi egy olyan feszes szövegben, melyet sok nemzedék viselhet még tisztes tavaszokon, tátongó őszykőn.

Mert van súlyos, magvas, ázott (vértől, könnytől, kortól) és van csak fecsegő emlékezés, az a már-már dicsekvő panaszkodás, mely sose veszi figyelembe, hogy más népnél is volt Mohács és Trianon. Az egyik képezi az építőkövet, másik csak a részek összekötő malterét, a Kőműves Kelemennék, Manole-feleségek kötőanyagába keveredő pelyvát, a tömítést.

Mivel a főhősök rendszerint mi leszünk, a hazák csak ama ballada-feleségek, még hogyha ők hálnak is bele. A rózsaszál, a Bagó-hozta, úgyis nálunk kötött ki és alkalomadtán kezünk által repül az életvízbe. Kísértetiesen talál a műltszemléletünk is, a Jánosvitézek, a Markó králevicsek mi vagyunk. Még a Robespierrek is a hazák Rómeói.

A „pelyvát” szelelem, szálalom, olvasom, három-négy kultúráét, és érzem, hogy éppen ettől kezdek elfáradni, belefáradni, megtelni. Ennyi

szervenéd nincs is! Minél jobban bebizonyul, annál zsibbasztóbb, bénítóbb, egy meghatározhatatlan ponton beálló tetőzése után a hatásnak.

Rendes kis hadifogságok, elsővilágháborús rutin-gulágok, kísérleti Buchenwaldok, Feketekolostorocskák, tétova Dunacsatornák. Mit kellett kibírni, és mit ki nem bírtak. És hazaözlönlöttek a szibériai garnizonok, s rövidesen az élő irigyelni kezdte a korahalottat. Lassított mártírrá váló venség a fiatal Krisztus befejezett sorsát. Ő a cárnő-anyuskák s a Haynauk meleg egyértelműsége a száradtvér ideológiák gennybeládása mellett, amikor a veszettkuttyás habzás már kiül az emberi jogokról való csaholástól! Mint két puszi: jobbról is, balról is. Analógiás még a pátosz is, amiben kitörnek társadalmi, nemzeti extázis, orgazmus esetén a népek.

Mert most annyi vizigót bevonulás és longobárd hatalomátvitel után legalább tudjuk, hogy dolgozni mindenütt, de politizálni főleg ott kell, ahol a hazával baj van. A költő papolhat, megoldásokat ajánlhat, az előljárárság már jóval korábban feltalálta magának az univerzális Gutenberget: a kisbíró, a hozzátartozó fontos és kicsinyes ebadórendeletekkel. Hajdúk és kivégzőosztagok eszperantógesztusaival. Efelől biztosak lehetünk, mint egy Hervay- versben a holtak.

- Lászlóffy Csaba: Az agg testőr agóniája
- Létyay Lajos versei
- Kozma Mária: Angyalcsinálás
- Király Zoltán versei
- Fodor Sándor Franyó Zoltánról
- Mózes Huba: Egy asszociatív regény intertextaulitálásának retorikája
- Gyulai Levente: A szó mint világszerrvező elv
- SERÉNY MÚMIA

LÁSZLÓ NOÉMI

Ösztön

Földre borulni hajló ág alatt
röggurulást követni
vízfakadást kutatni
jó volt a végig érlelt mozdulat
a napteherrel zuhanó gyümölcs
a magvak zizzenése
sötétség érkezése
fehér halak a tenger fenekén
a tükör-égen korom-madarak
utak, jelek, körök
úszó csillagködök
röglobbanás a levegő taván
a legutolsó hegy túloldalán
jó volt repülni
szélre ülni fel
égen és földön nem tévedni el.

Minden idők

Először félsz volt, féltés lett belőle
sziklányi máglya
a szemhatárra
lágyan támaszkodó fohász, varázslat
szökellő paripák
szikranyoma az égen
a menedék volt sokban és kevesben
ütések melege
hangok hatalma
a minden és a semmi riadalma
erő és pusztá kéz
kő, láncza, kelevéz
azután vér volt, belepte a harmat
dér lett belőle, gyöngybetű a porban
földremozdulásra álomhangú szólam —
és hitte minden, mindenki, hogy alhat.

OLVASÓINK
FIGYELMÉBE!

A postai lapterjesztő nyilvántartásában a HELIKON katalógus-száma 3012
Folyóiratunkra a szerkesztőségben is elő lehet fizetni 10 és 14 óra között
Kolozsvári előfizetőinknek díjtalanul kézbesítjük a HELIKON-t

Ahogy egy őrzőhöz illik

Van a Gálfalvi-családfán egy György nevű, s minden ellenkező híresztelés ellenére és dacára: derűs és szép hagyományokat őrző, ápoló s teremő — és a lelke mélyén kedvünk szerint daloló — rebellis ember, aki születhetett volna száz éve, kétszáz éve, mindegy az —, bizonyos csak annyi, hogy egy végül is ihletett(?) költői csel folytán e tavaszon tölti hatvanadik esztendejét.

Föld felé szárnyaló fehér bajusza van, mintha most kelt volna föl egy szakállsárítóról öreg parasztok közül, akikkel végérvényesen rendbe tették e randa világ dolgait — s van egyfajta rosszcsont mosolya, mint azoknak, akik nem szokták feladni a reményt —; és van egy jóra mindig kapható örök lendülete és szándéka, s egy olyan galoppja, hogy hites és kedves asszonya nagyritkán szerét ejti s e sorok írójával kifejezetten lassan és könnyedén lépdel föl a Bolyai-utcán M. Vásárhelyen, néhány percre feledve ura rohanását.

Sok minden megesett e tovarohant

hatvan esztendőben: jónéhányszor dühöngeni és káromkodni kellett, megint máskor egyszerűen és hallgatagon építeni, de a sokszor zűrzavaros, máskor meg egyenesen vészes napokon egyfolytában és lankadatlanul talpon lenni; ahogy egy őrzőhöz illik.

Ahhoz képest hősünk tanulságot érdemlően jól tartja magát.

S különben is: úriember — nem panaszkodásból vagy dicsekvésből él. Hosszú évek óta vezeti a *Látó* című, egyre "javuló" folyóiratot — bár nem Ő a címzetes főszerkesztő —, de még ez a felemás helyzet is bölcsességre vall, jelzi a feltétlen önzetlenséget, valamint azt a szívesen figyelmen kívül hagyott s eléggé meg nem becsült tény, hogy egy jó lapszerkesztő épp úgy szolgál, mint a jó pap; s épp úgy hőtig tanul.

Életünk — a Gálfalvi György is — nem szűkölködött sem örömeiben, sem setét emlékü fordulatokban, de ennyi esztendő után is tiszta szívvel elmondható és leírható: az ünnepeket — sokunk barátja, Gyurkája — sosem volt azon fogható, hogy megszabad, elsomfordál a harcvonalból.

Mint minden cselekvő embernek, Neki is akadnak "bősz" hívei — e sorok

írója is —, valamint "kedves" ellenségei szép számmal, de még a háta mögött sem hallottam soha, hogy ezek közül valaki is őszintén kétségbe merete volna vonni e rozmárbajszú férfiú jó és néme-lyek szerint néha ódivatúan nemes szándékait és tisztességét, másokat segítő cselekvéseit.

Éshát hónapok, félévek után is úgy lehet asztalához ülni, mintha csak néhány perce távoztunk volna onnan; — igaz: nem mindannyian. Gondolom, ez a barátság, bár erről még sohasem beszélgettünk — nem volt szükség rá.

Na, most akkor mi kívánható e különös, ingadozó, figyelmeztető áprilisban, melyben az egyik legmegnyugtatóbb tény, hogy a Sárkányölő napja is benne van?

Állandóságot kívánok, György Úr, nyugodt, jó-boros nappalokat pincéd hűvösében, s pihentető éjszakákat, melyeken nem folyton-süllyedő hajókról szólnak az álmok!

És minden jót!

2002. április 10-én

Barátod:

KIRÁLY LÁSZLÓ

VÁLY SÁNDOR

Valóság-álom-halál

(részletek)

csengők

csengők szólnak a hegyek felől
mély hangok, kongó hangok, hegyes hangok
sivító, zúzott, roncsolt, préselt hangok

jön fény és hang isteni tér
táguló idő, süvöltő végtelen
sötétség
aztán a lét, mely belesiklik egy másik létbe
az alagutakon át, az égi csatornák
sikító kanyarulataiban
feleszmélés és rájössz a létre
a mindenség nyelvére

harangok

súlyos harangok szólnak, mély,
kongó harangok
láncos harangok, öblös harangok
kürtök, súlyos hegyi kürtök szólnak
sípok, százezer síp vijjogása
az idő bekövetkezett és
minden hang ezernyi részecskére bomolva
tágul és rohan a térbe

a mindenség méhében
megvalósult az álom és most
jön felszámolja önmagát

dobok

dobok szólnak, hegyekről mély, bongó dobok
dobok szólnak, magasak
kerepelnek, vágtnak

a síkokon

ugorj rá és lovagolj
vágtnak lovadon, doboló lovadon
fuss végig az életem
nézd hegyről fölfelé
nézd síkságról alá
nézd hogy megy le a nap
és nézd
hogyan kel fel a föld

énekek

énekek hallatszanak a hegyekből
síró lassú sivító
női énekek
gyerek énekek
hörgő, bömbölő
lány lassú
szép és gyönyörű női énekek
gömbölyű testes énekek
melles faros-fenekes énekek
ágyékos vulva énekek
megtermékenyített
teherbe esett énekek
az élet hangja a tánc hangja
a szerelem hangja a születés
és az élvezet hangja
tágas, szép, félelmetes hangok
az ének, a kéj hangja,
kéjhangok
részség, az élvezet,
a bujaság hangja
fallosz és vulva hangok
ez az ami itt ragaszt
a mágikus hangok
az elvarázsolt szemmel verő hangok
a szép női testek
jaj a szép női testek

húros hangszerek

húrok, pengős húrok szólnak
mély és magas
mint két szarvas
feszülő inas hangok
pendülő pentatonok
visító torzuló, tiszta fényes
hangok a mélyből sötétségből
hangok és szónak mélységéből
széttépnek, nem hagynak

álmok jönnek, szakadó álmok
nem emlékszem semmire, mit tegnap tettem
nem emlékszem mikor születtem
nem emlékszem ki szült
és nem emlékszem kit szültem

most álom
súlyos
álom
körülölel és elfeledtet mindent

Mi a valóság? Mi az álom? Mi a halál?

Vály Sándor Budapesten született,
szobrász, festő, költő, Helsinkiben él.

LÁSZLÓFFY CSABA

Az agg testőr agóniája*

1.

A vándor piktor a szomszédos nemesi portáról hurcolkodott át Kovácsi pusztára. Festéktől maszatos, elnyűtt köpenyéből áporodott szag áradt; ifjú ember létére savanyú képpel pillantgatott a nála két és félszer idősebb modellre. Szórtelen arcának jellegtelen-ségéből kiütközött a bal füle mögül az álla felé leszakadó, durva sebforradás.

Ha az állványa előtt le-föl sántikáló festő tudott volna magyarul, ilyesmiket jegyezhetett volna meg magának azon a két napon:

"Nálunk az értelem még botladozik, öcsém. Amíg a világító lámpást magasabbra nem emeli valaki Európának ezen eldugottabb szegletében. Ahaza egy újonnan felkent jogtudora, a vármegye nemesembereinek karakteronásait kutatóján, némi sajnálattal állapította meg, miszerint a magyar urak eredeti szilajságukat annyira levetkezték, hogy abból ma már a legkisebb pörsenésnyi sem bélyegzi őket. Habár a kor szelleme szerint manapság sem a buzogány súlya, sem a kard éle egy nemzetet fenntartani nem képes, kár mégis, hogy ama nyugat- meg keletrendítő, vitézi tűz az unokákban meghűlve lenni látszik. — A lúdtollat, melyet a piktor adott a kezébe, elejtve, lakonikusan tette hozzá: — A bécsi politika karjai akár a folyondár!...

Közben nem felejtette el savanyú borral kínálni a kéretlenül betoppant flótást. Mire a salakja leüledpedne, már el is fogyott megint, gondolta, s eszébe jutott a takarékoskodás-hoz szokott Anna pironkodó korholása.

"Mindazonáltal ősi törvényeihez, szokásaihoz makacsul ragaszkodó fajta a mi nemességünk. — A gúnyolódó hang mintha megcsiklandozta volna a festő kíváncsiságát. — A megyegyűlésről hazakocsikázva lemossa vagy letörli kezéről, orcájáról a port, s nekifog enni, inni, dalolni. Ilyenkor nyájas vendégszeretővé válik. Ámde különben!... Én itt Biharban csak azt látom, hogy az édes bortól - s itt, mint a ló: *Pfuj!*, felhorkant - boldogan csipnek be a nemzetes atyafiak, s akkor érzik igazán okosnak magukat, mihegyt négykézlábra ereszkedve járnak. Ilyenkor sok lángoló kebel akadozva szavalja el közhelyeit a haza haladásának módozatairól. De az már nem zavarja őket, józan fejjel különösképpen, hogy nem csupán unatkozó nemes kisasszonyoknak találták fel a könyvet. Nézzen csak szét gazdasági újításokkal is fukarkodó szomszédaim között..."

Kint havas eső esett; a fakó messzeségre kéményfüst rajzolt ákombákomokat.

"A fű, a fa nem elmélkedik, a kőszikla sem okoskodik. Csak mi perelünk, az éggel is, az idő viszontagságaitól sújtottan. Miért nem törődünk bele sanyarú sorsunkba, hogyha a mindenség részeiként bennünket is ugyanazon törvények igazgatnak?... Kétségeim, bevallom, kezdenek tartósabban le-hervasztani, mint a Berettyó-part növényzetét az őszi ridegség. Meglehet, amiatt van ez is, mert sok esetben megfosztva érezzük magunkat természetes szabadságunkól. Parancs jött Bécsből: Hódolj a felsőségeknek! Ha megaláz is... Holott aki megalázkodással, mesterséges korlátozással sújt, a természet igazsága ellen vét."

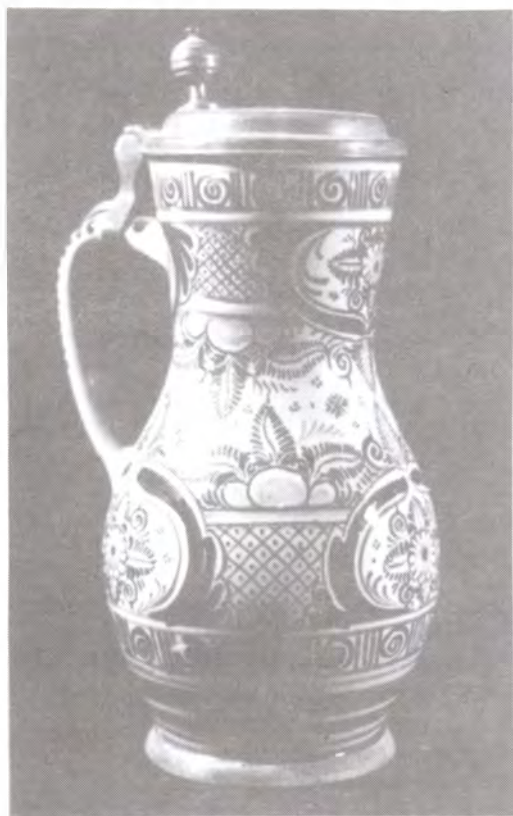
A festő nem mondott se igent, se nemet; időnként jobban a szemébe húzta sapkáját,

hogy le ne essék a fejéről. Így aztán, ha akart, se tudott volna bólintani. A házigazda egy ízben arról is megfede-

kezni látszott, hogy az ő portréját festik. Szórakozottan felállt, hogy a törött hegyű penna helyett másikat hegyezzen. A piktor ezt is szó nélkül hagyta, fáradtan hunyorgott maga elé, mint aki a modell hiányát észre sem veszi.

A házigazda három fényes héjú almával tért vissza. Majd az újra kiürített poharakra pillantva, mint aki bűntudatát igyekszik palástolni, meglehetősen színpadiasan emelte meg hangját:

"Jaj az élet gyönyörűségeinek, mihelyt erőt vesz rajtunk a kalkulálás meg az okoskodás. Egy testőr pajtásom jutott eszembe, akit — itt elkacagta magát, ez is hozzátartozott a rögtönzött szerephez — éjszaka üldözöbe vettek volt a kétségek. Azt álmodta, hogy midőn az udvar misére ment a Szent István templomba, ő hirtelen nagyharanggá változott. Huszonnégy ember húzta, ingatta fel-alá a toronyban. Utána több éjen át úgy érezte, hogy a nagyütő oly erővel veri horpáson, hogy zengedezni kezdenek sajgó oldalai." Csak éppen azt hallgatta el a jövevény előtt, hogy testőrpajtását erőnek erejével térítették át a katolikus hitre; ahhoz előbb nyilván kellett volna megkérdeznie, hogy: *A piktor úr milyen vallású?*

"A lélek test nélkül, igaz-e, egy mozdulást sem tehet? — folytatta, az (ál)piktor vonásait mestrálgatva. — Ha kinősz a valásból, úgymond, a lélek örökkévalósága ki is megy a fejedből. Legfeljebb a földi pokolban perzselődöl, mint láng fölött az éji lepke... Elhiteti a fiatalúr nekem: a magam purgatóriumát már megjártam. A tűznyelvek emberi méltóságomban aláztak meg."

Az ifjú éhenkórász ezalatt buzgón kanalazta a bablevest a konyhában. Az a rejtélyeskedő ábrázat (vajon ki lehet?) a legveszélyesebb. Mintha németül is értene; de úgy mégsem akar beszélni.

"A vázlatokat, melyeket ezüstvesszővel

készített rólam az úr, megmutatná végre?!"

Rajtaütésnek szánta a mondatot, s közben azon bosszankodott, hogy szégyenkezni fog később az árnyékává szegődött hátsó gondolatok miatt.

"Elhajítottam őket. Még az este" — jött a szüksézávú válasz.

"Úgy!" — Ezúttal csak magában horkant föl. Szürkületkor azonban, midőn rányitott a mécsfénynél sebesen jegyezgető alakra, gúnyos kiáltással nőtt benne a szó: "Úgy!"

A "piktor" sietve gyűrte zsebébe a papirost. A tettenérés nyilvánvalónak tűnt, s mégis mintha ő lett volna sértett, köszönés nélkül pulykaveresen távozott.

Egy elhamarkodott lépés, a vén házigazda posztópapucsba bújtatott lába belebotlott a vasalt ládába. A jövevény indulatosan rohant ki a házból.

Egy hosszúnak tetsző óra múltán, miután az üldözési ösztön végképp elpárolgott belőle, sántikálva indult meg a sötétség bokrok felé. A havas eső elállt, az ég kitisztult, de még nem érte el a kert alját a fagy. A sapkás ifjú léptei valahol mind mélyebbre süppedtek az ázott avarban.

2.

Anna, a háziasszony éppen azzal szórakoztatta a tisztaszobába betesékelt literátor urakat, hogy a faluban háborgó, heves időt jövendöltek, mivelhogy a nap ma reggel veres felhőkkel jött fel az égre. Eközben váratlanul egy házi kendőbe bugyolált, csontos, nagyorrú vénasszony nyitott be a lakószobába (kopogtatás nem hallatszott); egész lénye katonásnak, magabiztosnak látszott, amint gyors mozdulattal megoldotta magán a hárszkendőt, és mint akinek bokázhatnékja van, úgy rázta le csizmájáról a havat.

Anna értő pillantást váltott az érkezővel.

— A vajakos asszonnyal volna egy kis megtanácskoznivalóm — mondta szemérmesen a két férfi-vendégnek. A rendezetlenebb külsejű, szikár alak elgondolkodva nézett a két fehérnőp után. Korán kopaszodó, papos külsejű társa, mihelyt magukra maradtak, megjegyezte:

— Meg fog gyógyulni, ha egyszer a közügy szolgálatára méltónak szemelte ki őt az Úr.

— Melyik Úr? — kérdezte gúnyosan a másik férfi. — Gyurka, ahogy én tudom, eleget tépelődött magában, hogy mit kezdjen a Fennvaló mindenhatóságának dogmájával. Különbözik nem írta volna le azt, hogy csak a természet szabhat törvényt.

— Másutt az isten szót is használja — emelte föl tiltakozva kezét a köpcös ember. — Nem a hittel, csupán a hitben való erőltetés ellen hadakozott. Vakságnak, ostobaságnak nevezte, így igaz.

— A természet nem tesz különbséget jó és rossz között... — A szikár alak elégedett vigyorral simogatta veres szakállát. — Ez Besenyei hitvallása. Ha Isten teremtette és igazgatja a világot, e sok bűnért kire essen a vád?", kérdezhették vele együtt. Fogadjuk el, hogy az erény és a bűn csak a vallások és a polgári törvények megkülönböztetéseknek köszönhetik létüket. De mikor az ember vesésében kő terem (hallgattad te is, a rettenetes kínok elvették a Gyurka esztét), csak nem állíthatjuk, hogy jó, vagyis Isten alkotása a kő a vesében?...

>>>>> folytatás a 4. oldalon

>>>>> folytatás a 3. oldalról

A nagybeteg délután magához tért.

— Egy holló ült az ölemben álmomban — mesélte fáradt mosollyal. — Apolgattam, majd tükröt tartottam a csőre elé. Úgy társalgott eleven képmásával, mint valami idegen istennel. Hirtelen nyilallást éreztem belül. Ennyi a világ nekünk is... Hess, madár! Mi sem vagyunk különbek nálad.

A két vendég egymásra pillantott. Az egyik kínosan, a másik szórakozottan bólintva. S itták tovább a borukat. Új bort zöldpatinájú billikomból.

A beteg hátat fordított nekik. Egyszer még odaszólt Annának, hogy kínálgassa az illusztris vendégeket. Később a magas láz miatt félrebeszél.

— A hímfarkas! — kiabálta. — Vaskos, erős. Hívjátok az erdészt, hogy löje le a vérszomjazót!... Hetven fontot nyomott a tavaly is. Ha nem ügyeltek, végez vele... Szegény hollóm... — Már alig lehetett érteni, mit mond. — Mérges hidegben, mély havon...

— Orvost kéne hívni — kockáztatta meg a kandalló mellett melegedő, köpcös úr.

— Én megmondtam Annus kisnagysádnak — állt elő a vajákos vénasszony —, hogy sok veszedelmes nyavalyától kell tartani, midőn a test fölös vérrel bővelkedik.

— Eret kell vágatni — szólalt meg a veres szakállú férfiú.

— Már megtörtént — rebegette Anna.

— Ha fekete a vér, és sok víz vagy rajta — motyogta a vénasszony, mint valami ráolvasást —, az hideg csúzt jelent. Ha nyers és kemény, gutaütéstől kell tartani.

— Ne káráljon annyit, hallja! — vesztette el türelmét a szikár természetű vendég.

— Papot nem enged magához? — súgta ijedten Annának a köpcös, rövid ujjait imára kulcsolva.

— Az úr vére sárga volt — jelentette ki magabiztos hangon a vénasszony. — Rosszul vagy az úr mája is. Amíg Annus kisnagysáddal vizet forralunk, a vendég uraknak legjobb lesz, ha elmennek a kocsmába ostáblázni.

— Már éppen szedelőzködtünk ... Indulunk haza — siettek a válasszal a literátor urak.

Előbb persze még megvacsoráztak. Anna, mielőtt elköszöntek volna, kimerte a vasfazékból a teknőbe fővő vizet. Odakészítette a szappant is.

— Teknőben fogom megfürösztetni, akár egy gyermeket — mondta. — Istenem, mi lett abból a nagy emberből!

És kifutott a fűtött szobából, hogy el ne sírja magát mások előtt.

— Be ne zárja utánuk a kaput — okította ki a vajákos asszony. — Miután kiűztem belőle a sok rosszat, Annus kisnagyság figyeljen a kapura. Éppen úgy fog csikorogni, mint mikor szél támad. Akkor surran ki majd eből a házból a rontás, fekete komondor képében.

— A veséje is, nemcsak a mája — indult meg a beteg ágya felé tehetetlenül Anna. A vénség bólogatva követte:

— Egy cinegemadár tizenkét nótát fúj, de az utolsóban ő is megakad.

* 230 év választ el a magyar felvilágosodás kezdetétől: BESSENYEI GYÖRGY Ágis tragédiája című verses drámájának megjelenésétől.

KIRÁLY ZOLTÁN

Nem mindennapi történet

ez nem egy közönséges törpe oroszlánharcsa. semmi esetre sem.

ez egy boxoló törpe oroszlánharcsa.

ülti veri ha nem anyja ha nem apja.

ez egy részeges törpe oroszlánharcsa.

mindig belerug a meccsek között.

sötét alak ez a törpe oroszlánharcsa.

nők drogok fegyverek stb.

buliállat ez a törpe oroszlánharcsa.

disco hip-hop gengszterek.

olyan fazon ez a törpe oroszlánharcsa.

hogy azt elmondani nem lehet.

Esti fohász a holdhoz

ó te Hold,

te ólomszínű sajt,

ki folyton

belehörpölsz sörömbe

s ha megteltél

nem hagysz aludni,

egyezkedni kéne:

nem csahollak többet

elaluszlak ha tele is vagy

reádmondok higanyszínt,

ezüstöt, karé szalonnát,

csak két csillag szememre

álmot adj.

Ítéletnap

eljön a nap

és a nagy Tutusz.

rettegjete.

nem tudni pontosan

ég vagy robban-e

elnyel, vagy csak

egyszerűen megállítja

a stopperórát.

de bizonyosan érkezik.

halmazállapota ismeretlen.

tény: nagy Tutusz.

hiába majd a menekülés

futkosás jobbra-balra

hisz elér a nagy

Kakak-Tutusz.

Zavargások hétvégéje

most akkor fehér vagy vörös legyen,

vagyis rosso vagy bianco

az a gyenge martini...

ananászos csirkemell, de

a rizset te főzöd meg...

mondtam hozzá cigarettát is.

más paradicsom nem volt?

meg sem nézted.

Mikor — mitől — hogyan?

bortól

sörtől

vodkától

pálinkától

konyktól

likórtól

unicumtól

tőled

lassan

órák után

hamar

gyakran

betegesen

majd

sörrel

nagyon

komótosan

nagyon

mérgesen

vidáman

ritkán

édesen

feketén

gyakran s mereven.

Na de, kérem szépen!

én igazán mindig fitt vagyok.

én fitt igazán mindig vagyok.

én mindig vagyok igazán fitt.

én vagyok fitt igazán mindig.

én igazán vagyok fitt mindig.

Ami marad

utánad mindig száz sor marad
mikor elmegy.

néhány használt papírzsebkendő

üresüvegek, a pizsamád.

négy-öt félig teli kávéscsésze,

az utolsó veszekedés gerjesztői.

Vallomás a városról

ez nekem a szülőváros.

honnan kezdem?

valószínűleg életem legtöbb nappalát

(ha éjszakáit nem is) benne töltöttem.

egy kicsit az enyém is tehát.

személyi igazolóanyom szerint

neve: Cluj-Napoca.

itt voltam először szerelmes,

majd másodszorra és

harmadszorra.

itt kezdtem érteni a

világ nagy rejtélyeit,

mégpedig, hogy apám miért visz

minden vasárnap fagyizni

s ő mindig három konyakot iszik,

pedig szereti a fagyaltot.

itt egyetemre is jártam, ahol

rövidesen megtudtam, hogy lesznek

kutyákból szalonnák

meg bármi másból egyetemi tanár.

itt sok mindenhez kezdtem, és

elég keveset fejeztem be.

itt sok barátom volt, és ugyanitt

keves maradt.

innen bárhova utaztam

mindig ide értem

itt

még templomba is jártam,

be.

itt egy kicsit enyém a

Sétatér meg a Fellegvár

itt néha mintha

otthon lennék.

itt ritkán álmodom,

hogy otthon vagyok.

itt láttam az első

villamost és színtestvét

itt egy kicsit enyém

a Főtér.

itt nem tanultam

úszni, meg oroszul.

itt egy kicsit enyém a levegő

meg a Szamos.

LÉTAY LAJOS Utolszor Andreának

Mit mondjak még?

Mindent elmondtam,
nincs mit hozzátennem,
boldogan halnék meg
ebben a szerelemben.
Voltál nekem
s másoknak is lehettél,
de nem volt melegebb
arcomon tenyerednél.
Szeretted is,
úgy, ahogy Tőled tellett,
rejtegetted
kis lányos, kicsi melled.
S ha meghalok,
egy hajszála hajaának,
hadd hihessem,
koporsómban maradhat,
oda teszik,
hogy csillogjon az éjben
s tőle legyenek
halálomban is ébren.
Hennaillat
lebegjen mind, amerre
messze suhan
tisztá szerelmünk lelke.
Megérné, hogy
befonja a világot,
légy Te ezért,
ezerszer légy Te áldott.
S ha rám gondolsz,
lelkem majd Hozzád lebben
s betakargat
minden szép szerelemben.

Emlékek a jövőre

Gyűjtöm Neked az emlékeket is,
hogy egyre több legyen majd, mire gondold,
olyat is tán, hogy rá se hederíts:
"mért is hagyta ezt nekem vén bolondom?"

Mi mindenem van ilyen nekem is!
Semmit se ér, csak több vele a gondom.
Tűzre teszem, de csöpp parazsa sincs,
nemhogy szene, elhamvad zörgő lombon.

Gyűjtesz Te is. Tudom, hogy lesz majd benne
egy-egy versem, egy elfakult levél,
József Attila sorssal keveredve:
"milyen kár, hogy Lajos bácsi se él!"

Rátérsz aztán a mindennapi gondra,
kezeden meg-megrándul az ecset,
s ahány vonás, majd mindenik azt mondja:
"ő volt, aki legjobban szeretett."

Az otthoni temetőben

Elvinnélek egyszer oda,
a szép otthoni temetőre,
nem Házsongárd, de otthona,
sok száz éve Pantheona
őseimnek - örök időre.

A napsütött sírok körül
nő a dús, térdig érő fű,
a hantokra lepke röpköd,
rigó szól a bokrok közül -
hát mondd, mindez nem gyönyörű?

Ha máshol nem jutott nekem
sírhely, hát itt itthon vagyok,
s nem kell kapkodnom a fejem,
hogy holnapra kiforgatott
valaki jött-ment idegen.

Ellátok innen messzire,
az egész vidék az enyém,
Párizs, Peking jó majd ide,
akiket mind láthatam én -
de, föld, csak te vagy az enyém!

Nézek utánad hosszasan

Rég érett férfi voltam, őszülő,
mikor Te még meg se születted,
ott szenderegtem virágokban,
meg-megrebbenő kis füvekkel,
nagy, vállas fákban, rengetegben,
akik az égre törnek,
hogy Téged mindenkinél szebben
mutassanak fel a jövőnek.
Hogy én is megszeresselek,
míg fenn a felhők játszanak,
nyitják, becsukják az eget,
hogy sűrű szempillád alatt
mind kékebb legyen a szemed.

Nyár végén, lány ősz elején
toppantál küszöbömre,
hogy én ezután a kaput
csak nyissam, nyissam, sohase
csapjam be többé döngve.

Nézek utánad, hosszasan,
míg el nem tűnsz a sarkon,
néha, néha még visszaíntsz -
de már mind messzibb partról.

Mint a fagyöngy

Hát mindennek vége legyen,
amit még itt hordok magamban
az élő sejtekhez tapadtan:
emlék, barátság, szerelem,
miről azt hittem, halhatatlan.

Mint a fagyöngy az ágakon,
a véresztő lombok között,
elszíroz érted nőtt örömet -
minden nap jobban láthatom,
hogy alig van hozzám közöd.

Máshoz viszed el surranó
gépkocsikon, párnákba dőlve,
hogy nekem ne jusson belőle
egy percnyi vigaszra való -
csak hajtsum fejemet a kőre.

Isten veled! Alig tudom
kimondani, hogy vége, vége!
A búcsút szinte hazudom,
mert elhagyhattál az uton -
Te voltál sorsom menedéke.

S hallom, hogy néha ideszól
a szomszédból apám, anyám:
közöttünk csöndben nyughatol,
bokrunk reád is rád hajol -
Egy család vigyáz itt reám.

S itt van Ő is, ki elhagyott
s egy szót se szólhat már nekem,
gondolnak rá a rokonok,
hogy ha én távol is vagyok,
síráján mindig virág legyen.

...Megmutatnám a temetőt,
hogy lásd, még mielőtt itt leszek,
mindig csak így lásd, napsütött
tavaszban, így fogd meg kezét -
hisz annyira szerettelek!

Tavasz jön, nyár jön, hófehér
lesz majd télen a temető,
de egy-egy fűszál majd kikél
a hóból s Te tudjad, hogy él
valakid - ha nem is beszél.

2002. február 16.

Hagyd az emlékeket

Elhagyni egyszer a szobát,
a kis házat örökre
nem várni,
nem várni Reád tovább,
hogy jössz-e,
vajon jössz-e?
De hát miért is jönnél,
nem lesz senki,
aki itt várna Rád.
Idegen, aki kitekint
az ablakon,
a függőnyt meglegyinti
valami furcsa futalom.
Én lennék az?

Reám gondolnál?
Itt maradt lelkemet
jelentené a gyöngy rebbenet?
Hogy még egyszer
üzenhessek Neked?
Neked, aki itt velem voltál -
Ne jöjj ide,
hagyd az emlékeket,
múlt időbe
fordult itt rég már minden -
Lesz, ki szeret,
s szeressen nagyon Tégedet,
csak ezt üzenem innen -
Én most lehajtom fejemet
a papírra,
mert kicsordult a könnyem.

Takard be arcomat

Nem tudok élni nélküled,
nem tudok élni kívüléd,
Te álomtalan éjjelem,
Te napvilági rejtelem,

Te múlhatatlan gyönyörű,
elborult egemen derű,
biztonságomban kételkedés,
kétségeimben kézbe kéz.

Nem ismerhetlek meg soha,
világomnak virágpora,
lebegéssed tovaszod -
elbukom az illatodon.

Kacagsz s szemedből könnyű pereg,
felszedem zsebkendődet,
velük takard be arcomat,
öled legyen fejem alatt.

Szorítálnak s nem engeded,
dadogva mondom nevedet,
életemen arany sugár,
ki a síromnál sírdogál.

Egy elmúlt nyár után

Kilépünk egymás életéből,
egyre nagyobb köztünk az űr,
minden perc emlékeket tép föl
könnyörtelen kegyetlenül.

Szép voltál? Szép. Megjátszod, kedves,
mikor nem várt Rád senki se -
Tudtad, nálam megmelegedhetsz,
van ír szíved sebeire.

Babusgattalak, mintha gyermek
lettél volna. Én voltam az.
Büszke voltam, hogy irigyelnek
miattad - de az csak tapasz,

mutató kötés volt. Átörzött,
nem volt sebeimre elég.
Most is fáj. Talán Te is érzed.
Én örökre hordom hegét.

Nincs mit tennünk. Rég nem vagyunk már,
kik voltunk alig-ezelőtt.
Hogy higgyem ezt? Hisz alig múlt nyár,
kiről azt hittük, egybeköt,

ha nem szerelemmel - barátként,
megértő társként legalább:
Ő nyugtatgat, ha rémet látnék
s Őt én, ha elsírja magát.

Kilépünk egymás életéből,
ki erre, ki amarra megy.
Találkozunk még? Ősz jön, tél jön -
csak a nyár volt egyetlenegy.

KOZMA MÁRIA

Angyalcsinálás*

A nap fényesen sütött, a kertben a babarózsák illatoztak, s a kislány hanyatt vágta magát a zöld pázsiton. Eta néni, a szomszédasszony, a kislány édesanyjával trécselt, majd suttogóra fogott hangon valamit mondott, mire a mama felkiáltott:

— Jesszusom, ez angyalcsinálás.

A kislány megfogózott a lépcső melletti karfában és felhúzta magát a földről. Az angyalokról hallott már, hogyne, főleg azt hallotta, hogy nincsenek. Karácsony előtt az iskolában is sokszor elhangzott ez, elmondta a tanító néni, akinek a férjét úgy hívták, hogy Perki elvtárs, és nem is szabadott másként szólítani sem a gyerekeknek, sem a szülőknek, senkinek, hiszen még a tanító néni is, amikor telefonált neki, akkor azt mondta, hogy "itt Perki elvtársnő" és a tanfelügyelőség-nél volt nagy-fejes elvtárs, de a kislány ez utóbbit csak onnan tudta, hogy ismét csak hallgatózott, amikor a szülei beszélgettek. Nagy-fejes elvtárs felesége tehát hosszú előadást tartott arról, hogy nincsenek angyalok, a karácsonyfát télifának kell nevezni és a Téliapó hozza, de csak a nagyon kicsi gyerekeknek, mert a nagyobbak jól tudják, hogy apu meg anyu vásárolják a piacon, és ugyanilyen hosszú előadást tartott az igazgató elvtárs is, aki bricseszadrágot és fekete csizmát viselt, biciklivel járt télen is, és kalapot hordott, amit — amikor bejött az osztályba — lecsapott az asztalra, s az olyan hetykén és "félelmetesen" állt ott, annyira képviselte az igazgatót magát, hogy amikor ő kiment és a kalapot otthelyezte, az egész osztály némán ült továbbra is, szemét a kalapra függesztve, s csak akkor ocsúdott fel ebből a kényszerű áhítatból, amikor a tanító néni visszajött és a kalapot — mintha az valami veszélyes, harapós kis állat lenne — óvatosan fölemelte és messzire tartva magától, kivitte. No, igen, hát így állt az angyalok dolga télen, de most nyár volt, és ilyenkor nem hozott karácsonyfát vagy télifát sem az angyal, sem a kisézus, sem a télapó.

A kislány tehát felhúzózkodott, hogy jobban tudjon fülelni a nyitott ajtón keresztül, mert hát így gondolta, nyáron van az angyalcsinálás, hogy télire kész legyen. Eta néni kapkodva szedte a levegőt, miközben csak sorolta, hogy miért... és meddig... és kivel... Amikor azonban a vérről is szó esett és sok-sok vérről, a kislány

bedugta a fülét, és elborzadt. A nagyanyjától örökölte ezt a semmivel sem magyarázható irtózatát a vértől, valósággal pánikba esett és rosszul lett, amikor a csirke nyakát elvágta, amikor a nyulat nyúzták, s a fászsín falára felfeszített nyúlborókat is úgy kerülte ki, hogy ha el kellett mennie mellettük, akkor szorosan becsukta a szemét és tapogatózott, mint a vakok. Egy szép álom kelene ilyenkor — gondolta és a borzadályát nem tudta leküzdeni, mert a becsukott szem talán még rosszabb volt, mint a tágra nyitott, mert akkor is látta a selymes tapintású szürkés-fehér szőrméket megfeszítve. Ó, hogy utálta a felnőtteket: amikor a nyulak még kicsik voltak, de már kinyílt a szemük és szabad volt kivenni őket a ketrecből, akkor arra biztatták, hogy nevet adjon nekik, arra biztatták, hogy simogassa őket, az ölében tartsa, s akkor most sorolhatja név szerint, hogy melyik-másik függött megfeszítve, s eheti a húsukat, hogy ő "nagyra nőjön". Hogy a kislány hol tanulta azt a szót, hogy szemforgató, már nem emlékezett, de valahányszor szorosan lezárt szemhéja mögötti látomással eltelve tapogatózott keresztül az udvaron, makacsul ismételte: szemforgatók, szemforgatók. Ha megkérdezték volna, nem tud válaszolni, hogy kik a szemforgatók, az apja vagy a szomszéd bácsi, akik levágták és megnyúzták a nyulakat, az anyja, aki segítette nevet adni a nyúlfiaknak, s most vígan borsozza-paprikázza a nagyobbik vaslábosban sercegve sült darabjaikat, vagy ő maga, aki végül is megessi azokat, mert elhiszi, hogy nem azonosak azokkal a szuszogó-muszogó élőlényekkel, amelyeket az arcához szorított. A prémgallérja és a sapkája Juci és Muci bőréből készültek, puhák voltak és meleg, de aztán eltették a naftalinba, mert Nénike, a nagymama testvérnénje azt mondta, hogy nem szabad viselni, az ember belelegzi a szállongó finom pihéket és köhögni kezd tőle, és ez csúnya betegségeket okozhat. És különben is, állította a nagy, közönséges dolog házinyúl prémjéből készült sapkát viselni, az olyan lumpenproletári, mintha az ember kávéát iszik és úgy urizál, hogy a kiskanalat a homorú oldalával lefelé a kistányérra, s nyelvél az abroszra támasztja, a szabályos kanálehelyezés úgy történik, hogy a kiskanalat a tányérra tesszük homorú oldalával felfelé, hogy egyetlen csepp kávé

se kerüljön az abroszra, sőt ennek még a lehetőségét is kerülni kell, hasonlóképpen szabálytalan az is, ha az ember ivás közben a csészét tartó kezének kisujját eltartja a csészétől, vagy ha pedig véletlenül minden óvintézkedés ellenére kiloccsantja a kávé, bort, tehát és túl buzgón és sokáig kéri a bocsánatot, az hasonlóképpen ízléstelen, mert zavarba hozza ezzel a háziasszonyt, akinek minden újabb bocsánatkérésre nyugtatgatnia kell a vendéget, mindaddig, amíg mindketten szívből megutálják egymást. Az ilyen gesztusok aztán — mondta a nagymama — végtelenen elárulják az illetőt, s az igazi úri neveltetésű embereknek nem sok jó jut eszükbe róluk. De hát ez az "úri neveltetés" is olyan dolog volt, amiben a szülei és a nagy nem értettek egyet...

— Nem, nem — tiltakozott a kislány édesanyja bent a szobában Eta néni kivehetetlen suttogása után. — Nem tudom, hol hallhattad ezt, de a nagynénem — Panni néni, vagy a családban: Nénike, a kislány nagyanyjának húga — nem angyalcsináló. Nem foglalkozik ilyesmivel. Egyszerűen csak bábaasszony, olyan, akiből minden faluban van egy-kettő. Most, persze a néptanács meg akarja "szüntetni" őket, de hát az nem olyan egyszerű. Küldenek a faluba egy tizenhét-tizenkilenc éves tanult bábát, nem tud az semmivel sem többet, mint ezek a régiek, csak hát papírja van róla. De nem! "Eltevés-sel" nem foglalkozik.

Eta néni hangja támadóvá vált, a kislány szinte maga előtt látta, ahogyan magasra tornyozott, kamillateával szőkitett hajába beletúr, ilyenkor nem törődve a frizurájával sem:

— Én csak beszélni szeretnék vele. Megkérdezni, hogy mit javasol.

— Megmondom én, hogy mit javasol. Hát azt, hogy amit Isten adott, az ember el nem veheti.

— Nem Isten adta. S még csak nem is a férjem.

A kislány unta a hallgatózást, hiszen a szavakat értette ugyan, de az értelmüket mégsem. És most be sem mehet, mert amikor Eta néni érkezésekor felcsippengett az asztalon tárcán szépen elrendezett, frissen sült, még meleg havasi kifliből egyet és a kisujját kényesen eltartotta a többitől, akkor a kislány szóvá tette, hogy ez nem vall úri nevelésre, és Eta néni nevetett és azt kérdezte az anyjától, hogy — Mi van, ti úri nevelést adtok? — s anyja ijedt hangon tiltakozott, hiszen Eta néni férje, Jani szomszéd is egy elvtárs volt a rajonnál: — Jaj, Jesszusom, mit képzelsz, isten őrizz — darál-

ta egy szuszra a mama és a kislányt szóval, szigorú tekintettel, sőt előrenyújtott mutatóujjal is kipurancsolta a kertbe játszani. — Hát ez a mutogatás sem egy úri gesztus — gondolta a kislány, de nem szólt.

A nagymama persze nem volt "akárki". Régen, amikor még az anyu sem volt megszületve, a nagy Olaszországban is járt egyszer. Odaküldték a tüdejével és a köhögésével. A köhögését ott is hagyta valamiféle fürdőhelyen, a tengerparton, de hozta helyette nagyapát, aki akkor még ügyvédbojtár volt, aztán valódi ügyvéd, és amilyen talpig úr, rögtön kapott állást magának a városban. Akkor még nyíltan talpig úr, később is az maradt, de csak titokban, és már nem ügyvéd, hanem műbútorasztalos, de nagymama azt mondta a kislánynak, hogyha olyanok kérdezik, akkor elég, ha csak annyit mond, hogy asztalos, és a valamikori ügyvédségről is felesleges megemlékeznie. Akkor rég egy közeli faluban laktak, s a kapun egy olyan faragott fazár volt, amit a család tagjain kívül senki sem tudott kinyitni, merthogy ez egy valódi régi kászoni csűrkapuzár volt, a székely fufang eredménye. Ott laktak tehát a faluban, hat kilométerre a várostól s a nagyapa minden áldott napon, kivéve a vasárnapokat, gyalog megtette kétszer ezt az utat, és estefelé mindig a tornácra kitett hintaszéken üldögélt és sohasem járt kirándulni, gyalogtúrákra rá nem lehetett őt venni, csak üldögélt ott a hintaszékben és mellette egy kisasztalon egy szép üvegkancsóban piros bor volt. A kancsó nem volt nagyobb úgy másfél borospohárynál, a nagyapa csak töltött egy ujjnyit belőle, mindig csak annyit, amennyit egyszerre meg is ivott. Nahát aztán az egész "elvittek" az oroszok, a hintaszéket eltűzték s a kancsó is megrepedt, ott áll a nagy konyhaszékényének legfelső polcán és már csak akkor veszik elő, amikor nagytakarításkor átmossák és áttörölgetik az egész ét-készletet. Amikor kézbe veszi, mindig elmondja róla, hogy az egy fekete-erdői üvegkancsó, Bajországból származik, és ha ő meghal, a családnak, a hátramaradtaknak akkor is kutyakötelessége lesz megőrizni, de az még messze van. És a nagyanya mindenféle szót tudott olaszul, amikor nagyon jó kedve volt, akkor azt mondta fényes reggel és bitoralkonyatban és akármikor, hogy bondzsorno, és nevetett hozzá, úgy hogy a szeme egészen rőnyire szűkült és ilyenkor nagyon fiatalos volt. Ezt a bondzsornót nem vitték el a talpig urak, amikor a kúria ráment arra a banki

kölcsönre, amit az ügyvédi iroda megvásárlására és berendezésére vettek föl, és nem tudták elvenni az oroszok és nem a talpig elvtársak sem, akik ki nem állhatták, ha valaki nyugati nyelveken halandzsál, egy szó mint száz, ez egészen az övé volt, nem lehetett elvenni a nagytól.

Nénike, a nagy hűga egészen más volt. Ő nem járt Olaszországban, így hát férjet sem hozott magának, és egyáltalán nem érdekelte az úri nevelés, amikor mesélték, hogyan vitték szekéren, nagy csipkés-damasztos tollpárnák között az állomásra az olaszországi gyógyulásra induló nagyt, és sokan végleg el is búcsúztak tőle, sőt a helyi újságban még egy hírecske is megjelent róla, hogy "Olaszországba indult a szép tudóbajos Lakatos lány, ki tudja látjuk-e még", akkor Nénike csak elnézően mosolygott, és legfennebb azt jegyezte meg, hogy az egyik párna a huzattal együtt még megvan és a huzatot senki sem használja azóta sem, mert nagyon nehéz kivasalni a sok csipke és hímzés miatt, és ott áll a szekrényben szépen összehajtogatva szabályos négyszög-re, és ott van egy babapólya is mellette, amit már többször is használtak a családban és a rokonságban, amikor a babákat keresztelni vitték a templomba, s az ilyen ceremóniák után forró vasalóval és fehér selyempapírral mindig ki kellett venni belőle a gyertyafoltokat, amit Nénike senki másra nem bízott, hanem saját kezűleg végzett el. Természetes, hogy a kislányt is ebben a pólyában keresztelték meg 1948-ban, és nagy gyorsasággal, mert az öreg doktor, akinek nagy tapasztala van, egyáltalán nem bízta őket, hogy a "vakarc" hosszú életű lenne, így aztán sebbel-lobbal megkeresztelték s nem volt semmi felhajtás, nagy vacsora és ajándékok és ilyesmi, mert hát mint a brassói keresztmama is elmondta, minek smaragdos fülöngügöt venni, ha aztán soha föl nem teheti, csak egy nyamvadt kis vászoningecske hoztak az újszülött babának, az is olyan hitványul megvarrva, hogy már első mosáskor fölfeslett rajta minden szegély. A mama nagyon haragudott erre a keresztmamára, mert az — állítólag — amikor hozzájuk jött, mindig azt kérdezte: — Na, megvan még a hasament vakarcska? Ez a keresztmama aztán elköltözött a városból, nemigen érdeklődött a keresztlánya iránt, biztosan attól félt, hogy végül csak meg kell vennie neki a smaragdos fülöngügöt, így jobbnak látta távol tartania magát tőle, hiszen ellenkező esetben el kellett volna ismernie a tévedését, hogy jóslata

nem teljesedett be: a vakarcska életben maradt.

A szomszédék Morzsa kutyája ugatni kezdett, a kislány a hangjából tudta, hogy idegen fordult be a sarkon. Morzsa nagyon szelíd volt, ha a kapun kívül került, de az udvaron éktelen lármát tudott csapni. Nagy termetű fehér bundájú kutya volt, az emberek nemcsak a hangjától riadtak meg, hanem a méretétől is, és jobbnak látták amennyire csak lehetett, elvátolodni a kaputól. A kislány kilesett a léckerítésen. Előbb az ismerős fejkendőt látta meg, aztán Nénikét is. Nénikének nagy keze és lába volt, sokkal nagyobb, mint az egy úrinőhöz illett volna, hiszen ki látott még olyan úrinőt, aki negyvenhárom cipőt visel, s azt is többnyire otrombát — vagy férficipőt, vagy "rendelésre" készültet, amely olyan volt, mintha egy csizma szárát levágták volna. Nénikének a járása is alkalmazkodott ehhez a nagy cipőhöz, mintha nem bírta volna, lépés közben alig emelte meg a lábát, inkább húzta-csúszhatta a földön. Az is lehet azonban, hogy most fáradt volt, hiszen gyalog jött keresztül

lálták meg, eltűnt, hiába kerítették körül annak idején. A kislány nem sokat búslakodott ezért, a nagy hitetlenkedett néhány napig, amikor eszébe jutott, miután meglátott egy virágzó ágacska az egyik szomszéd kezében.

A kislány persze Nénike elé futott és azt mondta:

— Ne menj be, mert angyalt akarnak csináltatni veled.

— Uramisten — sóhajtott az asszony és megtorpant. Néhány pillanatig nem is hallotta, hogy mit duruzsol a kislány, csak állt földbe gyökerezett lábbal s az arcán olyan mélységes álmélkodás ült, hogy még a kislány is elhallgatott, szinte ijedten kezdte ráncigálni az asszony barna szoknyáját:

— Gyere, mert én elduglak — kérlelte —, hátul a fásszínben, és amikor Eta néni elmegy, akkor eléjöhetsz. Én majd szólok. Ne félj — biztatta.

Az asszony lehajolt és megcsókolta a kislány arcát, de ezt is olyan álmatagon, mint akinek a gondolatai egészen máshol járnak.

— Nem a hegyen jöttél? — kérdezte ravaszul a kislány, mert

volna, azért nem Nénike, hanem ő lenne a hibás.

A kislány szerette volna megfogni az asszony kezét, de ő mindkettőt elrejtette - nem feltűnően, hanem úgy, mintha csak véletlenül tartaná az egyiket a vállára vetett tarisznya alatt, a másikat pedig a barna szoknyára kötött, ugyancsak barna, de apró sárga virágokkal teleszórt kötény alatt. A kislány újra belekapaszkodott a barna szoknyába, ugrálni kezdett, s így tették meg azt a néhány lépést a kapuig. Ott az asszony megállt, megszédült, de nem kapott kezével a kerítéslecs után, hanem nekidőlt a kerítésnek. Már nem is emelte meg a lábát, csak csoszogott görnyedten. A kislány elengedte a szoknyát s ösztönösen támogatni kezdte az asszonyt, mintha gyermekerejével képes lenne megtartani.

Amikor nagy nehezen beérték a szobába, Eta néni felkiáltott:

— Be jó, hogy jön, éppen magáról beszélünk, mert meg szeretném kérni, hogy...

Nénike nem is nézett rájuk, nem is köszönt nekik, csak leroskadt a legközelebbi székre és válláról a padlóra csúszhatta a szürke tarisznyát, majd lassan fölemelte mindkét kezét. Tágra nyílt szemmel bámulta azokat, s talán nem is hallotta, hogy a két asszony csaknem azonos hangon felsikolt. A kislány kapkodta a tekintetét: ijedt arcokat látott, és két vörös, dagadt, formátlan kezét.

A különös hangokra a nagy is bejött a konyhából:

— De hát mi történt?

— Főztek sok-sok kamillateát — mondta halkan Nénike.

Nagy átölelte a testvérét és finom, gyöngéd mozdulattal csuklójánál megfogta annak kezét és húzta lefelé, amíg a kötényig ért, ott elengedte.

— De hát mi történt? — ismélte.

— Jöttem húsz tojással a piacra, gondoltam, eladom s az árból veszek cukrot. Hosszaspatakat fejibe két legényke kaszált, azt mondták, mindjárt kész lesz a puliszka, várjam meg. Leisültem. Ott rotyogott a tűzön az üstben a puliszka, egyszers csak mögém került az egyik legény s lefogott, mellettem egy nagy csutakon volt a lapító, amire kiborítják a puliszkát, hát amelyik lefogott, az odatette a két kezemet a lapítóra s a másik ráborította az üstből a puliszkát: nesze neked, angyalcsináló, azt mondta, és röhögtek... és röhögtek... a patak is olyan messze volt, alig értem odáig... a tojások pedig összetörték.

* Részlet a *Történetek a kislánnyal* című novellafüzérből

a hegyen. És volt úgy, hogy egyedül a sűrű erdőben, a hegyi tisztásokon néha kaszálok férfiakkal, takaró asszonyokkal találkozott, ilyenkor — mesélte — már megszűröl megérezte az "emberszagot", ami tulajdonképpen nem is az emberek, hanem a lovak szaga volt, amelyek a tisztás-széli bokrok alatt és nagyokat horkantva üdvözölték őt, amikor elhaladt mellettük.

Mindig hozott valamit a kislánynak ezekből a sűrű erdőkből: csokorba kötött erdei epret vagy málnát ágastól nyáron, gyökerestől vadboroszlánt tavasszal, szedret ősszel s télen dús tűleve-lű fenyőágot tobozzal. A vadboroszlánt elültették a kertben, de hát a következő tavasszal mindhiába várták, hogy viragozzon, tulajdonképpen az ágat sem ta-

csodálkozott, hogy Nénike nem szed elő a szürke tarisznyából sem epret, sem málnát, sem illatos, teának való orbáncfűvet, cik-kafarkot, kakukkfűvet, vagy a nagytata-nagymama reumás lábát gyógyító fürdőhöz való fekete nadálytő, erdei pajzsika-köteget.

— A hegyen jöttem...

A kislány várt egy kicsit, majd egyenesen rákérdezett:

— Ahol most jöttél, ott nem volt eper?

— Lehet, hogy volt — válaszolt Nénike, majd felocsúdva gyorsan hozzátette: — Volt, biztosan volt, de most nem hoztam semmit. Haragszol?

— Dehogyan — mondta sértődötten a kislány, mert úgy érezte, hogy most kétségbe vonták az ő önzetlen szeretetét, és nem gondolt arra, hogyha így is történt

SZERÉNY MÚMIA 207

ha majd minden rabszolga nép
jármát megunva olajra lép

szerkeszti:
Fekete Vince 2002

A.F. CALDIERO

*

a mocsár
szagú gyík
felfalta
az úszó férfit
múltját kereste
felfalta a férfit
azután partra
mászt "t"

*

ez a ketrec
tartja fogva
azt az állatot
mely képes átváltozni
akármivé
ketreccé
változott
a ketrec üres

*

most először
nyitom ki az ajtót
mindenki megismer
én senkit
a szoba tele van furcsa
alakokkal de azok csak
arcom elé tartott
ujjak

*

abban a házban még mindig
gyertyát gyújtanak
a láng az ablak felé mozog
közelebből lesi a
tévénéző barlanglakót
megtapsolja az ódon szörnyet
olvadó jégben ébred
körül néz a szobában
látja a falak soknyelvű felirátát
a szavakat minannyian el tudjuk
olvasni

A. F. Caldiero és Charles Simic verseit GYUKICS GÁBOR fordította

AUREL DUMITRASCU

Fiatal préda ősszel

Egyedül van aprócska és ebédkor belép a házba
egyszeriben megtölti esővel a naptárt. Pedig csak
egy fiatal préda csak ennyi egy fiatal áldozat
összel.

Mondtam magamnak: ne ismételj semmit a versben
ne tegyél kedvűkre szövegek asszony ezekben
sohase bízzál ne őrizd szórd szét a városban
mindet. Csak a nagyon rossz gyerekek jutnak le
a partra a gyöngédség nem ismeri őket. A kezekről
a kikericekről — ne mondd el ezt sem.
Időnként valaki kíséretével időnként jöhet ebéd
előtt. Suttogásainak tejből van az orruk.

Tüntetés

Egy ölnyi újságot kapsz majd tőlem nem virágot.
Hogy ne olvasd el őket — te a boldogságtól örülten
fogsz meghalni egy almát nézve. El tudok képzelni egy
almát amelyben falánk lárova az úr. Már régóta nem
írtam le egyetlen szép sort nem láttam mást csak siratóasszonyokat.
És ha ennek a háznak kéménye volna csak az én vérem szökne ki onnan mérgektől kavargva.

JÁNK KÁROLY fordításai

CHARLES SIMIC

Késői megérkezés

A föld már itt volt,
Másságának higgadt tudatában.
A késődelutáni vonat
Hozott el oda
Ahol senki sem várt rád.

A városra ahol eltévedtél,
Szállás után kutatva
Az egyforma utak útvesztőjében
Szürkesége miatt
Senki nem emlékezett.

Ez volt az a hely,
Ahol először hallottad meg
Saját lépteid zaját
A templomtorony órája alatt
Mikor megálltál az is megállt.

Két üres utca között
Fénylett a délutáni napsütésben,
A végtelen két szerény nyúlóánya
Hogy elmerengj
Mielőtt tovább lépegetsz.

A halottak órái

Egy éjszakát az óra társaságában töltöttem el.
Éjjel után olyan hangosan tiktakolt
Mint ha a megszokottól eltérően valamitől felne.
Ez olyan, mint amikor füttyörészve megyünk el
a temető mellett,

Magaráztam.
Mindamellet megértem, mondtam neki.

Régen minden amerikai konyhában volt egy ilyen óra
Ma már törött minden gyár minden ablaka.
Az éjjeli örök Kháron lakóján örködnek tovább.
Aznapi mikor megállsz, mondom az órának,
A tartalékolt kicsiny kerek
Már elgurultak
Sok nehezen fellelhető helyre.

Amíg ezen gondolkoztam
Elfelejtettem felhúzni az órát.
Sötétben ébredtünk.
Milyen csendes a város, szólta.
Mint a halottak órái, vágta rá feleségem.
Nagymama a falon,
Hallom gyermekkorod
Hulló havát.

A föld

Te aki minden nap
Kínzol engem
Kegyetlen szerszámaiddal,
Meggyónok ama
Kétségbeesésnek
Mely sötétebb a legsötétebb
Éjszakánál.

Azon a napon
A fákkal határolt úton
Menekülő asszony és egy gyermek fényképét
Hoztad el nekem
És most
Vérző testtel hullott el
Két ugyanolyan másik
Ugyanazon a tekergő úton

Az első hűvös szellőben
Reszket a késői nyár
Felhőtlen ege
És a fák
Oly napokon amikor mindannyian
Bizalmunkról biztosítjuk a földet
Hogy cserébe becsaphasson.

MOLNÁR VILMOS

Fejezet, amelyben beindítják a habgyártást, később pedig fény derül arra is, hogy mikor tojik a sas

A. A. Milne után

Nyuszi jött az ötlettel: egy reggel gyűjön össze az Erdő minden lakója pontban tízkor Róbert Gida háza előtt, és készítsen mindenki habot. Először mindannyian meglepődtek egy kicsit, de aztán szokatlan lelkesedéssel fogadták az ötletet. Akkor reggel külön-külön mindenki úgy érezte, hogy habkészítésben különösen ki tudja vágni a rezet. Malacka csodálkozott is egy kicsit, hogy ez az ötlet nem neki jutott eszébe, hanem Nyuszinak, akit — bár nem szokta hangoztatni — nem tartott valami sokra. Fülel kezdetben ugyan akadékoskodott egy keveset, esőt, vihart, sőt tornádót jósolt a délelőtti folyamára, de aztán amikor a többiek mind előrerohantak és őt faképnél hagyták, szaporán ő is utánuk baktatott. Égiháború pedig nem lett.

Nyuszi, mint az ötlet tulajdonosa, a továbbiakban sem hagyta kisiklani kezei közül az irányítást, és nagy ügybuzgalommal látott az akció megszervezéséhez:

— Róbert Gidának van egy nagy fadézsája — vette számba az eszközöket —, de az Malackának és Zsebibaba-nak túl magas. Jó volna ezért, kedves Kanga, ha ön magával hozná Zsebibaba fürdőteknőjét — fordult oda Kangához, aki Zsebibaba fürdőteknőjével felszerelve igyekezett a találkahelyre. — És természetesen még Zsebibabát is hoznia kell — figyelmeztette szívélyesen Nyuszi, mert észrevette a Kanga zsebéből kikandikáló Zsebibabát. — Szappant hozok én — folytatta kissé savanyúan, mert látta, hogy azt senki se hoz —, ugyanis ennél a műveletnél a szappan a legfontosabb, nem bízhatom másra — tette hozzá némi göggel. — Víz pedig a többiek fognak majd hordani — fejezte be aztán elégtétellel és felvidulva.

— Na és ki hozza a mézet? — érdeklődött nyugtalanul Micimackó. Mert ha netán neki kell hoznia, akkor feleannyira sem élvezetes az egész.

— Miféle mézet? — kérdezte a gondolatmenetéből kikökökelt Nyuszi. De aztán Micimackóra nézve gyorsan kapcsolt, és mérgeesen hozzátette: — Az most nem fontos.

"Már hogyne volna fontos, a méz a legfontosabb", gondolta Micimackó, de hangosan nem szólt semmit. Nem is rossz így, hogy nem kell hoznia mézet. Bár ha valaki — nem ő — közben úgy gondolná, hogy mégiscsak hoz egy kis jófajta mézet...

Mire mind összegyűltek Róbert Gida fájánál — kivéve Tigris, aki később, de ezen senki sem lepődött

meg, mert a pontosság nem jellemezte Tigris —, már várta őket a fadézs, és vizet sem kellett hordania senkinek, mert Róbert Gida mindent előkészített. Mosolyogva állt a dézsá mellett és fesztellenül üdvözölte a társaságot:

— Szervusz, mindnyájan! Nekem most el kell mennem, mert dögöm van.

Nyuszi és Bagoly majd megmutatnak mindent, ők tudják, hogy mit hogyan kell csinálni. (Nyuszihoz és Bagolyhoz hajolva, súgva: — Ugye tudjátok?) Fél tizenkettőre újra itt leszek. Esetleg fél tizenháromra — tette még hozzá némileg bizonytalanul. Ezen a fél tizenháromon gondolkozva elindult A Hét Fenyőfák felé.

Bagoly önnön fontosságának teljes tudatában fölényes képet vágott, megköszönte a torkát, és belekezdett:

— Ami a szappanhagyártás technológiáját illeti...

— Az enyém volt az ötlet — vágott közbe sértődötten Nyuszi.

— ...az úgy történik, hogy veszünk egy tetszőleges alakú edényt, s miután bizonyos szintig feltöltöttük vízzel, szappant...

— És a szappan is az enyém — mondta Nyuszi sötét tekintettel.

— ...adagolunk hozzá, lehetőleg könnyen oldódó, apró darabokban. Jó néven venném, Nyuszi, ha nem zavarnád az előadást.

De ekkor már tulajdonképpen senki sem figyelt, mert Kanga Zsebibaba fürdőteknőjével kimerített valamennyi vizet a fadézsából, és a magával hozott üvegcséből valami színes folyadékot öntött bele. Aztán gyorsan kavargatni meg pancsolni kezdte, miáltal egyszerre sok-sok szappanhab keletkezett, amelyek színesen csillogtak a fényben. Közben türelmesen magyarázott:

— Látod, Zsebibaba drágám, így kell szép kis szappanhabocskákat készíteni. Csak arra vigyázz, a szappanos lé bele ne menjen a szemcskébe.

— Kanga, kérem — szólította meg szigorúan Nyuszi —, miféle folyadékot öntött ön a vízbe?

— Folyékony szappant — válaszolta Kanga oda se fordulva. — És arra is ügyelj, Zsebibaba édes, hogy bele ne ess!

"Eh", legyintett keserűen és gondolatban Nyuszi. Ebben a pillanatban nagyon át tudta érezni, mit jelenthet az Emberiség Félreállítás és Mellőzött Nagy Jótevőjének lenni. "Hát érdemes ezekért tenni valamit? Hát érdemes? Hálátlan fráterek!" Nyuszi ajkát egyre-másra keserű kacajok hagyták el, szintén csak gondolatban. Ha valaki rákérdezett volna, miért is kellene hálás-

nak lenniük neki, ugyan maga sem tudta volna hirtelenjében megmondani, de abban egészen bizonyos volt, hogy őt most sérelem érte vagy valami. És még ha csak valami, akkor is! De nem fogja hagyni, hogy eluralkodjon rajta a világfájdalom. Ő nem! Mindenre elszántan látott hozzá, hogy beleprísza a magával hozott szappant a dézsába. Majd megmutatja ő "ezeknek", hogyan kell garantáltan eredeti, igazi-igazi szappanhagot csinálni. Hamisítás kizárva! Akkor tájták majd a szájukat álmétködvá, és jönnek hozzá bűnbánóan tanácsért!

De nem tátották és nem jöttek. Nagyon úgy nézett ki, hogy a szappanhag készítéséhez mindenki ért. Malacka ekkor már, ügyesen könnyéig feltúrva aprókockás ingét, ott hajladozott a teknő fölött, Zsebibaba meg Kanga mellett, és buzgón lötybötölt a vízben. Bagoly a fadézsát választotta, annak peremére szállt, és időnként onnan csapkodta száryaival az egyelőre még csak zavaros lötyöt. Vele szemben Micimackó kevergetett-kavargatott nagy ügybuzgalommal. Azzal kapcsolatban, hogy hova álljon, Fülel egy darabig habozott, ami, figyelembe véve az ügy természetét, ezúttal igen helyénvaló volt. Végül Kangáék és a fürdőteknőt választotta, de nem túl nagy lelkesedéssel látott munkához:

— Habok és más cifraságok — mondta lenézően —, afféle modern firelfranc.

Egy nagy huszonegyedik századi hűhó. Egykettőre szétpattan, és marad a nagy semmi. Nem egy tartós dolog. Jellemző ezekre az új-módi készítményekre. Ma rohanak utána a népek, holnap már a kutya sem emlékszik rá. Csupa hiábavalóság, nem egyéb. Én megmondtam.

— Mikor? — kérdezte udvariasan Malacka.

— Most! — mondta Fülel, és csúnyán nézett Malackára.

Nyuszinak ez egy kicsit sok volt. Hogy még Fülel is blamálni merje a szappanhagot, az tűrhetetlen! Végül is az ő ötlete volt a habgyártás, és még reménykedett abban, hogy vissza tudja szerezni az irányítást. Ezért dühösen kifakadt:

— Sok a szöveg a teknő mögött! Termeljünk, kérem, termeljünk!

És akkor egy darabig csend volt, és termeltek. Egy idő után meg is látszott az eredmény, mert egész habdombok és habhegyek emelkedtek ki a dézsából meg a teknőből. Malackának valahogy kicsit nehezebben ment, sehogys akart növekedni előtte a habmennyiség. Igaz, nem is nagyon erőlködött. Rájött, ezen a pályán ő

nem fogja kifutni legjobb formáját. A szappanhagyártás nem az ő asztala. A hab, bármilyen szépen csillog is, tulajdonképpen tucatáru, sorozatgyártmány. Egy adag hab természetek egyforma gömböcskéből áll, és még azok is összenyomódnak sok kis cellává vagy mi a csudává. Szériamunkával egy művészi adottságokkal megáldott lénynek nem szabad foglalkoznia! Malacka érezte, hogy ő egy művészi adottságokkal megáldott lény. A habkészítéssel csak elaprózta magát. A szépen megformált, egyedien kidolgozott, egyetlen nagy szappanbuborék az igazi! Lelki szemeivel már látta, hogy egy napon hatalmas, színes buborékot fog majd fújni. Akkorát, de akkorát, hogy... szóval nagyon nagyot. A buborék majd egyre nő, előbb akkora lesz, mint Malacka maga, aztán mint Micimackó, aztán mint Róbert Gida, aztán mint a fák, aztán még a fáknál is nagyobb, és ott fog himbálózni a Százholdas Pagony felett, és visszatükröződik benne az egész Erdő, és amikor az Erdő lakói összefutnak, hogy megnézzék, ki van a buborék tövében, aki fújja, aki ott áll lábát jól megvetve, hatalmasra dagadt pofazacskókkal és félelmetesen kivörösödött arccal, mindazonáltal rendületlenül, kit fognak ott találni, na kit...?

— Malacka, beleér az inged a lébe — hívta fel rá a figyelmét jóakarátján Kanga. Mégis nagy kuncogás követte a megjegyzést, jólesett egy kicsit derülni mindenkinek a hosszas hallgatás után. Malacka elvörösödött, de nem szólt semmit.

— Röhögésileg jól állunk — mondta zordan Fülel —, de arra gondolt-e valaki, mi lesz, hogyha kihűl a Nap?

Felelni erre nem felelt senki, viszont Zsebibaba a maga vékony hangján elrikkantotta magát:

— Nem látom Tigris! Hol van Tigris?

Valóban, akkor vették észre, hogy Tigris nincs is ott. Addig fel se figyeltek rá, mert senkinek se hiányzott. Illetve hát mégiscsak hiányozhatott Zsebibabának, ha egyszer felfigyelt rá. Valahogy úgy állt a helyzet Tigrissel, hogy amikor megjelent valahol, olyan benyomást keltett, mintha egyszerre több példányban is jelen lenne. Talán azért, mert annyira szeretett ugrálni, meg odalopózni valakinek a háta mögé és váratlanul belehuggni az illető fölébe. Kicsit olyan volt, mintha mindig vibrálna, lehet, hogy az oldalán a csíkok tették. Tény, hogy ezek miatt nem örvendett túlzottan nagy népszerűségnek. Különösen Malacka volt az, aki Tigris közelében mindig úgy érezte, hogy otthon felejtett valami fontosat, és azonnal el kell szaladnia érte. És a füle töve is mindig bizseregni kezdett, nem tehetett róla. Pedig Malacka alapjában véve szerette Tigris. Éppen csak hogy Micimackót sokkal, de sokkal jobban szerette. És Zsebibabát meg

>>>>> folytatás a 10. oldalon

>>>>> folytatás a 9. oldalról

Kangát is jobban. Meg még Nyuszi is. És hát tulajdonképpen Bagolyt is. Róbert Gidáról nem is beszélve, az más. Jaj, és nehogy elfelejtsük szegény Fülest, hát persze, őt is jobban szerette. Szóba jöhetnének talán még Nyuszi rokonai és üzletfelei, nem is tudom... De aztán mindjárt már Tigris következett!

— Én szoltam neki — mondta Nyuszi —, még kora reggel szoltam. De tudjátok, milyen Tigris.

— Olyan impertinens — mondta Bagoly választékosan.

— Olyan kelekótya — mondta Kanga elnézően.

— Olyan megbízhatatlan — mondta Nyuszi megrovóan.

— Olyan temperamentumos — mondta Malacka elgondolkozva. Egyszer Bagolytól hallotta ezt a szót, és örült, hogy most használhatja.

— Olyan... barát — mondta Zsebibaba és mosolygott —, Tigris a barátom.

— Olyan csíkos — mondta Micimackó, de közben máshol járt az esze. — Csíkosnak mindig csíkos — tette még hozzá mentegetőzve, amikor látta, hogy a többiek furcsán néznek rá.

— Olyan dinka — mondta Füle megvetően.

— Az milyen? — érdeklődött kíváncsian Zsebibaba.

— Az olyan — válaszolta igen határozottan Füle —, mint aki bele szokta lökni az embert a patákba.

— Olyan nagy — szolt hozzá Malacka újra a témához, amely őt különösen foglalkoztatta.

— Tulajdonképpen nem is olyan nagy — mondta Nyuszi —, hiszen még csak egy kis kölyöktigris. Annyi csak, hogy az Erdőben élők többségéhez viszonyítva azért már nem is olyan kicsiny.

— Sajnos — szaladt ki Malacka száján.

— De majd ki fogja nőni magát — jósolta meg Nyuszi.

— Sajnos — mondta újra Malacka.

— De ha csak diskurálunk egész nap, és nem megy a munka, én nem tudom, mi lesz a vége — emelte fel a hangját Nyuszi, aki szerette, ha övé az utolsó szó. Bizonyára a felszólító mondatokat is szerette, mert még hozzátette: — Termeljünk, kérem, termeljünk!

És akkor ismét termeltek még valamennyit. Lassan már elég sok idő telt el, amióta elkezdték termelni a habot, és lopva mindenikük körülpillantott, hogy lássa, hogy haladnak vele a többiek. Meglepődve állapították meg, hogy Micimackó előtt emelkednek a legnagyobb szappanhabtoronyok. Ezen azért is csodálkoztak, mert Micimackó köz-

tudottan nem a szorgalmáról volt híres, ő inkább a költemények szerzésében, meg a mézescsuprok számlálásában jeleskedett. Akkor mi történhetett vele? Pedig egyszerű volt a titok nyitja: Micimackónak már a kezdet kezdetén feltűnt, hogy a sok egymáshoz kapcsolódó habcellácska fel-tűnően hasonlít a lépesméz lépét alkotó és mézet tartalmazó sejtcskékhöz. Ez annyira lelkesítette, hogy semmilyen fáradságot nem érzett, miközben mancsaival szaporán csápolta a szappanos vizet, és a habmennyiség növekedésével buzgalma is csak egyre nőtt.

— Milyen különös alakja van előttem annak a habnak, Mackó — szóltította meg álmélkodva Malacka.

— Valóban — ismerte el Micimackó. — Valamihez nagyon hasonlít. Olyan, mintha valami lenne, de nem az. Egyáltalán nem az — tette még hozzá sajnálkozva.

— Vannak dolgok, amik prérifarkasnak tűnnek, de nem azok — jegyezte meg nagyképpően Bagoly.

— Én nem a prérifarkasra gondoltam — mondta Micimackó csodálkozva, hogy az okos Bagoly is milyen értetlen tud lenni néha.

— Lárifári, bármihez is hasonlít, úgyis csak hab — mondta Bagoly. — Erről van szó: a habképződés kiszámíthatóságáról. Ha szappant aprítunk vízbe és folyamatosan pancsolunk benne, nagy valószínűséggel hab képződik — fejtegette tudálékosan.

— De mi lenne, ha egyszer valami más képződne? — tette fel a kérdést ábrándosan Malacka, akinek voltak bizonyos képességei a képzelődés területén. Ezen mindnyájan elgondolkodtak, és mindenki gondolt valamire...

Bagoly előtt a dézsában elég soványka habréteg úszkált, amit szégyell is egy kicsit, de aztán azzal mentegetőzött önmaga előtt, hogy ő végtére is elméleti szakember, a kétkezi, vagy jobban mondva, kétszárnyú munka idegen tőle. De azért nem szerette volna, ha a többiek felfigyelnek erre, és szóvá teszik a dolgot, ezért figyelemelterelő hadműveletbe kezdett.

— A napokban kezembe került egy varázslásról szóló könyv — kezdte. — Igen érdekes ráolvasásokat tartalmaz. Nem mint-ha én hinnék bennük — tette hozzá gyorsan és nyomatékosan —, távol áll tőlem mindenféle babona. De ha mint költészeti értéket vesszük, akkor érdemes meghallgatni párat. Hogy már szót ejtsünk a poézisról.

— A miézsiról? — kottyantott közbe Zsebibaba.

— Akkor most — folytatta Bagoly és közben szigorúan fixírozta Zsebibabát, de az nem úgy nézett ki, mint aki észreveszi — engedelmetekkel elszavalnék néhányat.

— Halljuk! — kiáltotta őszinte örömmel Micimackó. Minden formában szerette a verseket, még akkor is, ha nem ő költötte őket.

— Halljuk, halljuk! — kiabált Zsebibaba is, és nagyon élvezte, hogy ő is hozzá tud szólni a témához, ráadásul ő kétszer is mondta a halljuk-ot, míg Micimackó csak egyszer.

Bagoly kihúzta magát, kicsit eltávolodott a szappanleves dézsától (kifundálta, hogy a szavakat végén nem oda fog visszaállni, ahol addig állt), aztán megköszönte a torkát és belekezdett:

*Mérges kígyótól marás,
Habakuk és Szent Balázs!
Hamuban izzó parázs,
Szemmel verés, szóvarázs...*

— Méhecske vagy lódarázs? — csúszott ki akaratlanul is Micimackó száján. — Merthogy egyáltalán nem mindegy — tette még hozzá magyarázólag. — A méz előállítás szempontjából — fejezte be elbátortalanodva, mert látta, hogy közbeszólása nem nyerte el Bagoly tetszését.

Bagoly újra nekiveselkedett a mondókájának, de ekkor meg Füleből tört elő váratlanul a költő, és hallatta hangját:

— Istálló vagy lógarázs? — recsegte kissé rekedtesen. — El lehet tűnődni rajta! Próbára lehet tenni vele az élesebb elméket! Bezzeg, hogy Füle hol parkol le éjszakára, az mostanság nem érdeklí a népeket. Nem azért mondom — nézett jelentőségteljesen Malackára —, de valahogy ezzel nem foglalkoznak eléggé. Ne vedd a szívedre, kérlek — fordult oda Nyuszihoz is, aki egész idő alatt oda se figyelt, mert két távoli rokona és három régi üzletfele félrehívta megbeszélendő valamit.

— Így nem lehet ráolvasást tartani, hogy senki sem figyel! — fakadt ki sértődötten Bagoly, és már be sem fejezte a mondókát.

— Én figyelek, én figyelek! — kiabálta lelkesen Zsebibaba, és hozzá még ugrált is egy keveset, mert valamiért úgy gondolta, hogy az ugrálás a megfeszített figyelem jele.

— Zsebibaba, kedves — kezdte Kanga, és azzal akarta folytatni, hogy mindjárt kell menni lefeküdni, vagy mindjárt kell menni ebédelni, vagy mindjárt kell menni... de akkor rájött, hogy még egyiknek sincs itt az ideje. Ezen igen meglepődött, és egy kicsit el is gondolkodott. Zsebibaba közben tovább kiabált:

— Nyuszi, hé, Nyuszi, figyelj már ide, ugye én figyelek?! Malacka, hol vagy Malacka, te mit gondolsz, figyelek-e én?!

De persze nem kapott választ, mert éppen senki nem figyelt oda. Úgy nézett ki, hogy érdeklenség és figyelem hiánya miatt a szavakat kudarcba fulladt.

Ekkor váratlanul megjelent közöttük Tigris. Ez is olyan Tigris-féle dolog volt: egy darabig egyáltalán nem lenni jelen valahol, aztán egyszerre csak teljes egészében és nyomatékosan jelen lenni ugyanott. Ő tudja, hogy csinálta.

— Na, lesz itt ugrálás mindjárt — mondta borongva Füle —, ajánlom mindenkinek, hogy álljon minél távolabb a pataktól. (Pedig nem is volt a közelben patak.)

— Ugrálni én is tudok — mondta büszkén Zsebibaba és ugrált.

— Tigris nem is annyira ugrálós — jegyezte meg halkan Malacka —, mint inkább ráugrálós.

De Tigris ezúttal igen csendesen viselkedett. Az elején legálabbis. Figyelmét teljesen lekötötték a fürdőteknőben meg a dézsában úszkáló habcsomók. Élénk fantáziája különböző izgalmas alakzatokat vélt felfedezni bennük. Lopakodó mozdulatokkal óvatosan becserkészte a fadézsát, aztán hirtelen felpattant és supsz...! és puff...! és loccs...!, nagyokat sózott a habcsomók közé. Mindezt Zsebibaba örömteli ujjongására, és a többiek nagy mebotránkozására.

— Jé, hogy ez a Tigris milyen jópofa! — lelkendezett Zsebibaba.

— No de Tigriském! — méltatlankodott Bagoly, miközben a szemét törölgette, amely telement szappanos lével.

— Tigris! — próbálta felelősségre vonni Nyuszi. — Te tulajdonképpen rongálod a habot!

De ez nem volt igaz. Minél jobban csapkodott Tigris a dézsában, annál több hab keletkezett a szappanos vízből. Végül már neki volt a legtöbb habja. Akkor leállt a csapkodással, és megpróbált úgy tenni, mintha kezdettől ez lett volna a célja.

— Így szoktak a Tigrisek habot csinálni — mondta mintegy mellékesen, és igyekezett szerepynek látszani.

Füle, aki minden habellen-szenve mellett szép csendesen megpróbált első lenni a habtermelésben, de vajmi kevés eredménnyel, Tigris sikerét látva keserűen kifakadt:

— Hamarmunka: fusermun-ka — jelentette ki megvetően. — Hogy néz ki a habod, Tigris? Ezt nevezted te habnak?! Még ránézni is rossz! Nézzétek meg az én ha-

bomat: ez hab! Formás és takaros! Ezt nevezem én habnak! — tekintett körül kihívóan, de senkit nem érdekelt Füles habja. — Pedig ahol én álltam, különösen nehéz volt habot termelni! Pont ott mindenféle szöszmöszt vagy mi-afrancot fútt belé a szél! Nem mintha valami sokra értékelnék bármiféle habot is — tette még hozzá méla undorral. — Egyáltalán nem mintha!

Micimackó elgondolkozva szemlélte saját habját, és próbált rájönni, milyen is az övé. Már elhessegette maga elől azt a kényszerképzetet, hogy a lépesmészhez hasonlít. Mert minek kínozni magát? De akárhogy bámulta is a habot, nem jutott más eszébe róla, mint az, hogy *habos*.

Lassan az egész habgyártás kezdte elveszíteni a varázsát, ami kezdetben azért volt neki. Kangát túlságosan is emlékeztette egy nagymosásra, Zsebibaba meg időnként úgy érezte, hogy elvész a szappanhabhegyek között. Igaz, nem lett volna túlságosan ellenére, hogy elveszen egy kicsikét, eddig úgysem veszett el még soha. Micimackó belátta, hogy nagy a különbség a lépesmész és egy adag szappanhab között, Malacka viszont az egyéni művészi stílus híve volt. Nyuszinak rosszul esett, hogy ötletgazdaként eléggé a szélre szorult, Bagoly pedig ráébredt, hogy ő az elmélet területén van igazán otthon. Fülesnek amúgy sem tett szét soha semmi, talán az egy bogáncsot kivéve. Tigris, szokása szerint, egyszerűen elunta az egészszet. Ráadásul egy rakoncátlan szellőcske széthordta a habcsomókat, amelyek lassan elfolyva nyálkás maszáttá változtak át. Őszintén szólva elég ramatyul nézett ki a környék. Ilyenkor jön elő az a hangulat, amikor jólesne belelökni Fülest a patakba, vagy rosszat mondani Kangának Zsebibabáról, vagy rémisztően nézni Malackára. Esetleg valami olyannal hozakodni elő, amitől a többieket eszi a sárga irigység.

— Emlékszem, pár évvel ezelőtt Engelbert unokabátyám — kezdte múltba révült tekintettel Bagoly —, aki sas volt, amíg nyugdíjba nem ment (nem tévesztendő össze megboldogult Róbert nagybácsimmal!), egy borús őszi napon...

— Mit csinál egy sas, amíg nyugdíjba nem megy? — kíváncsiskodott Zsebibaba, és Bagoly ez egyszer nem haragudott a közbeszólásért, sőt, tulajdonképpen még örült is neki.

— A sas a madarak királya — jelentette ki ünnepélyesen Bagoly. Rövid szünetet tartott, hogy mindenki át tudja érezni a kijelentés súlyát, majd folytatta. — Ő

repül a legmagasabban minden madár közül. Nagyjából ezt a kettőt is csinálja: királykodik és repül. De csak nappal! Mert úgy is lehet mondani, hogy felosztottuk egymás között a napot: ő nappali repülő, én éjjeli. S tulajdonképpen sokkal nehezebb éjszaka repülni, mint nappal. Nem akárki lenne rá képes. Ismét rövid szünet következett, majd Bagoly halkan, átszellemülve, felfedte a titkot: — Én képes vagyok rá.

— Éjszaka én aludni szoktam — jegyezte meg szerényen Micimackó. S mert érezte, hogy valamivel még illene előrukkolnia, hozzátette: — De ahhoz én is nagyon értek.

— Az én unokabátyám, Leonárd — szól bele Tigris is, mert nem tűrhette, hogy, bár ő lett a habtermelés győztese, így háttérbe szorítják — életében oroszlán volt. Éjjel is és nappal is. Minden állat fölött uralkodott — tette még hozzá látszólagos nemtörődomséggel.

— De nem a madarak fölött! — csattant fel Bagoly, akit bagoly létére elfutott a pulykaméreg.

— Minden állat fölött — mondta Tigris unottan, és úgy tett, mintha elfojtana egy ásitást.

— De nem a sasok fölött! — hörögte Bagoly, és arca lassan lila színt öltött.

— Minden állat fölött — mondta Tigris, közben csekély érdeklődéssel szemlélte egy bárányfelhőt a magasban.

A helyzet meglehetősen feszültté vált, ami főleg Malacka idegeit viselte meg. Malacka egyáltalán nem szerette az indulatoktól terhes pillanatokot, ő a csendes, békés pillanatokot szerette, amikor mindenki mosolyog, és zavartalanul nő a kukorica. Nem is igazán értette, hogy ilyen távoli rokon, mint egy unokabátya, hogyan képes viszályt szítani. Különösen, hogy jelen sincs.

— Talán csak az a baj — jegyezte meg Malacka bártortalanul, de békítő szándékkal —, hogy túl nagy a rokonság.

— Az nem baj! — förmedt rá Tigris, és hozzá még csúnyán is nézett.

— Hogy baj lenne, azt tulajdonképpen nem lehet mondani — fűzte hozzá észrevételét Nyuszi is, aki úgy általában a rokonságügyben szintén érdekelve volt. És persze, ő is csúnyán nézte Malackát.

— Vizsgálódásaim során arra a következtetésre jutottam, hogy az bajt nem képez — jelentette ki Bagoly ellentmondást nem tűrően. Odafordult Malackához és szigorúan végigmérte.

Malacka elhatározta, hogy többet nem jár társaságba, hanem már délután elmegy remetének,

vagy beáll szerzetesnek, lehetőleg a karthauziakhoz.

— Malacka — szót hozzá keményen Füles is —, ne keverd a bajt!

"A karthauziakhoz vagy a trappistákhoz", gondolta életuntan Malacka. Nem fog ő többet szóba állni senkivel.

Ekkor Micimackó jelentkezett szólásra.

— Úgy gondoltam..., vagyis hát..., arról van szó, ugyanis..., hogy írtam egy verset — vágta ki végül. Nem mondott senki semmit, de ezt úgy értelmezte, hogy senkinek sincs kifogása az ellen, hogy elszavalja. Valahogy azért több biztatást várt volna.

— Mikor... — kezdte Micimackó.

— Hangosabban, hangosabban! — kiabálta Zsebibaba, pedig ő állt legközelebb Micimackóhoz, és nagyon jól hallott mindent, de jelezni akarta, hogy ő is itt van és figyel, és figyeljenek rá is.

— ...tojik a sas? — fejezte be Micimackó. — Ez a címe: Mikor tojik a sas? — tette hozzá magyarázólag. — Írta Micimackó. És akkor most:

Karsai Ildikó grafikája

*A sas a madarak királya.
Az oroszlán az állatok királya.
Akkor az oroszlán a sasnak
is királya?*

De a sas tojik redja.

— Ennyi — tette még hozzá végül, mert olyan furcsán hallgatott mindenki, mintha azt várnák, hogy jön még valami. De nem jött. Másrészt Micimackó is úgy érezte, tényleg jöhetne még valami. Taps vagy ilyesmi... De az sem jött. A helyén maradt minden, ha ugyan ott volt a helye, ahol volt.

— Van, amiről jobb verset tudnék írni — mentegetőzött Micimackó, és ha kérdik, azt is megtudta volna mondani, hogy miről. De még mindig nem szólt senki semmit.

Bagoly úgy vélte, ő túlságosan is érdekelt a témában, semhogy illendő lenne véleményt nyilvánítani. Füles sohasem is volt valami nagy véleménnyel a

költészetről, kivéve, ha éppen nem az ő verséről volt szó. Malacka még ott tartott, hogy többé nem veszi gyenge vállaira e hívságos világi élet dolgainak terhét. Kanga Zsebibabával volt elfoglalva, akinek időközben sikerült véletlenül lenyelnie valamit, amitől majdnem megfulladt, szerencsére Kanga idejében észrevette, és addig püfölte a hátát, míg végül is nem lett semmi baj. Tigrisnek egyszerűen nem volt véleménye, a költészet nem érdekelte. Nyuszi pedig..., Nyuszi épp készült hozzászólni, annál is inkább, mert Bagoly hallgatását úgy értelmezte, hogy a nagyokos ezúttal nem képes megfelelő színvonalú műelemzésre, na nem baj, majd ő, Nyuszi megmutatja..., amikor megpillantotta a Méhecskék Fája felől közeledő Róbert Gidát, és egyszerre már nem is volt olyan fontos, hogy elmondja a véleményét.

— Ott jön, ni, Róbert Gida! — szólott oda a többieknek, mert azt azért nem szerette volna, ha valaki más szól, mikor pedig ő vette észre elsőnek.

— Fogadjunk, Füles, hogy nem tudod, hány óra van most! — kiabált Zsebibaba szelesen. És mielőtt Füles még bármit is tudott volna válaszolni, diadalmasan kivágta: — Fél tizenhárom! Na ugye!

Amilyen felháborodott Füles szavai már elvesztek a nagy zsi-bongásban, amellyel körülvették az érkező Róbert Gidát. Ott tüledtek mindannyian körülötte, és egyszerre beszélt mindenki, mert szemmel láthatóan mindenkinek akadt mondanivalója, észrevétele, panasza, kérése, vagy csak egyszerűen üdvözölni akarta őt. Róbert Gida csak mosolygott, és meghallgatott mindenkit. Aztán amikor egy kicsit elcsitult a zaj, megszólalt:

— Szervusz, mindnyájan! Dógom vót, de most már itt vagyok. Egyszer valaki — vadgalamb vót az illető — azt mondta, idézem: "bár az egész dologban a másik a hibás, de azért nem kell mellre szívni". Különben mit szólnátok egy jó kis estélyhez, amit én fogok adni?

Amikor egy idő után elült a nagy üdvörlézés, továbbra is mosolyogva folytatta:

— Ott rendeznénk azon a helyen, Ahol Estélyeket Lehet Rendezni. Hiszen tudjátok. Össze- gyűl majd az egész banda, és lesz mindenféle sütemény: mézes, meg kukoricás, meg bogáncsos, meg még csukamájolajas sütemény is lesz — mondta, látva Tigris nagy, esdeklő szemeit. — De tejszínhab nem lesz rajtuk — tette még hozzá némi megfontolás után —, és másmilyen hab se, semmi.

FODOR SÁNDOR

Franyó Zoltán (1887. VII. 30—1978. XII. 29.)

Döbben hallom, hogy a temesvári (magyar) irodalmi kör megváltoztatta a nevét, immár nem Franyó Zoltán irodalmi körnek hívják. Érdekes. Akkor is mélységesen megdöbbentem, amikor — annak idején, halálát követően — az Ady Endre irodalmi kör nevet változtatták Franyó Zoltánra, nem sokkal halála után. Attól ugyanis, hogy ez a kiváló műfordító, a Herder-díjas Franyó Zoltán (ugyanakkor, tegyük hozzá, a XX. század egyik legnagyobb magyar szélhámosa is) meghalt. Ady Endre nem lett kevésbé jelentős költő. A temesváriak rokonszenve állítólag azért fordult el Franyó Zoltántól, a kiváló műfordító emléktől, mert bedolgozott volna a hírhedt securitátnak. Valószínűleg külföldi kapcsolatait használták fel erre, egy azonban bizonyos: tudtommal Zoltán Bácsi senkit se buktatott le. Annak idején (a 70-es években?) az emlékirók fehér sorozatáért nyíltan jelentette fel a KRITERION-t, a Kiadót, amelyik ahelyett, hogy csak az ő fordításait publikálta volna (ömlesztve) — bár úgy egyébként kiadták az ő munkáit is —, grófokat-bárokat népszerűsített kiadványaiban. Ezt akkor is tudtuk, tudhatták róla azok is, akik Róla nevezték el a temesvári magyar irodalmi kört, pontosabban, amikor ennek nevét (Ady Endre) az övével helyettesítették — de erről írásunk végén még lesz szó. Csak sajnálom, hogy Thomas Mann nem ismerte személyesen Őt — Franyó Zoltánt. Közelről. Ha ugyanis ismerte volna — róla mintázza meg utolsó regénye főhősét — Felix Krullt. De — pilantsunk végig ennek a hallatlanul színes, kiváló formaérzékű műfordítónak az élet-történetén.

Halála után megjelenő lexikonokban egyre kevesebb szó esik Róla. Ugyan kit érdekelnének hajmeresztő akciói, huszárosan rámenős szélhámoskodásai? Pedig mindez hozzátartozik Franyó Zoltán életművéhez, majdnem úgy, mint számos lapot-újságot alapító, vezető, majd csődbe vivő kezdeményezései is. Ezekről miért nem beszélünk?

Kezdjük a M.Kir. Ludovika Akadémiával. Itt ismerte meg a nála 2 évvel idősebb Liviu Rebreanút, aki Rebró Olivér néven akkoriban magyarul közölt — talán Herczeg Ferenc Új Idők-jében (más lapban?). Franyó azt is tudta — elmondta nekem —, miért kellett Rebreanunak — állítólag — levetnie a csász. kir. egyenruhát, de a román nemzet egyik legnagyobb írójáról lévén szó, mivel bizonyítani nem tudok — nem kívánok esetleges kellemetlen állításokkal törvényszék elé kerülni, de most nem is Rebreanuról, hanem a nála 2 évvel fiatalabb társáról (tisztítársáról) — Franyó Zoltánról van szó. Nem tudom, miért vált meg 1910-ben a katonai pályától (1907-ben avatták hadnaggyá), de (ál-

lítólag) 14-ben ismét behívták, immár mint tartalékos. A pletyka szerint valamelyik főherceg hadseregszereparancsnokságának a sajtóosztályán dolgozott, elérte a főhadnagyi rangot, de unta már, hogy hír és kitüntetések nélkül főhadnagyskodjék, mert idővel megkapta a második aranycsillagot is. Gondolta, itt az ideje, hogy népszerűvé váljék a világháború vérzivatarában.

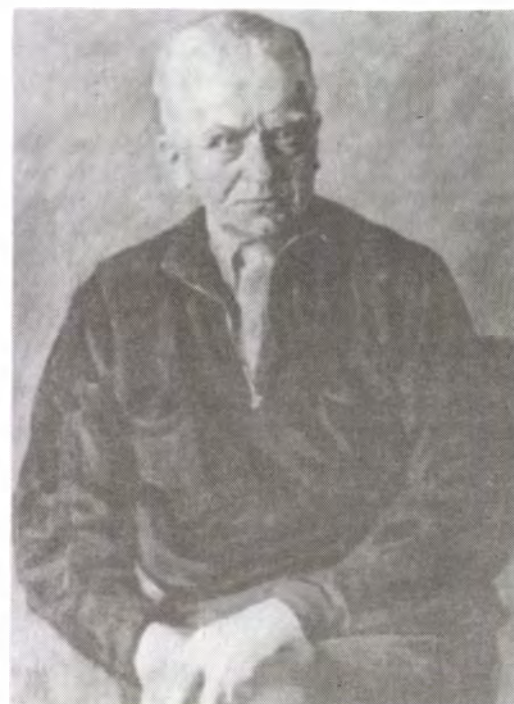
Tudnivaló, hogy akkoriban a trafikokban majdnem minden katonai kitüntetést meg lehetett vásárolni, a hadseregszereparancsnokság sajtóosztályán pedig nem szórták a szép kitüntetéseket. Zoltán bátyám vett tehát magának néhányat, Károly csapatkeresztet, bronz-kisezüst és nagyezüst vitézségit. Sőt — talán — vas-korona-rendet is. Ezeket előírásosan zubonyára varratta, majd valamelyik budapesti képeslapban megjelent egy fénykép (1917-ben? 18-ban?) a következő aláírással: Az Osztrák-Magyar Monarchia egyik legszebben dekorált tisztje — Franyó Zoltán főhadnagy.

Bár a hadsereg köreiben akkor se volt túlságosan népszerű az olvasás — a képeslapokba azért unalmában bele-belepillantgatott egyik-másik aranygalléros mandarin. Olyan is, aki felismerte a snejdig főhadnagyot.

Franyó Zoltánt gyorsan lefokozták. Államfogházra (úri börtönre) ítélték. Úgy tűnt, hogy a jóvágású, fiatal tiszt katonai karrierjének immár vége. Csakhogy a lehető legjobbkor jött az őszirózsás forradalom, amely elsősorban az államfogház (többségükben politikai) elítélteit engedte szabadon. A hajdani elnyomottak közé került természetesen Franyó Zoltán is, ahogya fáma mondja. Nosza, a forradalom ügye mellé állt, majd a Művelődési Népbiztosság sajtóosztályán tevékenykedett — a kommün idején is.

Csakhogy mihamar jöttek Horthyék. Menekülnie kellett.

Számos más, a Károlyi kormány, vagy a proletárdiktatúra idején kompromittálódott személlyel, Bécsben keresett és talált menedéket. Jó stílusérzékű, németül (is) anyanyelvi szinten tudó — író — ember léte a sajtóban (is) dolgozott, és — ahol tehette — még szert tett egy kis pénzre. Az emigráns társak között voltak — gazdagok is. Ezek egyikét-másikat rémületes hírrel látogatta meg. Figyelj, tudomásom van arról, hogy a bécsi rendőrség ki akar adni Horthyéknek. Aztán megnyugtatta a halálra rémült embert: a dolgot el lehet intézni. Vagy azonnal eltűnik innen (úrsten, hová?!) — vagy elintézzük a dolgot. Ennyibe meg ennyibe kerül, de sürgős. Ha lehet, még ma, mert holnapra már kiállíthatják a letartóztatási parancsot, akkortól már bonyolultabb lesz és föltétlenül — drágább. Dönts magad!

Franyó Zoltán (Krausz Albert festménye)

A megszólított rendszerint fizetett, odaadta a kérdéses összeget Franyó Zoltánnak. Még hálás is maradt neki, hisz tényleg nem tartóztatták le. Vagy — nem fizetett. Elutazott, vagy Bécsben maradt. Így se tartóztatták le.

Úgy egyébként újságíróskodott, és a bécsi egyetemen egy fél éven át tanult sinológiát. Innen a kínai költészetből készült fordításai, bár (a rossz nyelvek szerint) ezeket németből tolmácsolta. Közben újságíróskodott. Bécsben — igen jó megjelenésű fiatalember lévén — meg is nősült. (Lehet, csak Temesváron nősült meg, de az asszonyt mindenképp Bécsből hozta.) Viszonylag hamar — 1923-ban — már visszatért és letelepedett Aradon. Majd áttelepült Temesvárra (Magyarországra — nyilván — nem mehetett.)

A két világháború közötti Romániában elemében volt. Lapokat indított és szerkesztett 1943-ig. Állítólag bélyeget is hamisított. Sikertült valahonnan egy visszamaradt, perzsaszőnyegnagyságú szentkoronás, felhasználatlan bélyegmennyiségre szert tennie. Ezekre ügyesen egyenként rányomta a Bánáti Tanácsköztársaság szövegét, Bánáti Tanácsköztársaság ugyanis tényleg volt — egy hétig, a román csapatok bevonulásáig. Idejük se volt arra, hogy még bélyeget is bocsássanak ki — még ilyen formában sem. Mire rájöttek a turpisságra, már a bélyegállománya egy részét piacra bocsátotta, állítólag egyes katalógusokban szerepel is, mint bélyeghamisító. Napilapot is indított, az 5 órai újságot. Amikor ez megbukott — a 6 órait. Óriási kópé volt, minden helyzetben feltalálta magát amikor a nyomda leállt, mert nem tudott fizetni, szerzett egy egeret. Belenyomkodta egy üveg sörbe, visszadugaszolta és ellátogatott a sörgyárhoz — az ajándékkal. Megkérdezte, címdalra hozza-e a szép üveget, amelyet a gyár kínál fogyasztóinak. Az igazgató fizetett, pedig az elején szóba se akart állni a találmány szerkesztővel. Hogy az élet ne váljék unalmassá, maga is gondoskodott egy kis eseményről. Fiatal újdondászát, Dimény Istvánt (a

történetet magától Diménytől tudom) elküldte a városszéli bakterházhoz, ahol egy újfajta, Resicán gyártott mozdony próbaösszeütközéssel való kipróbálására kerül sor. A fiatalember el is ment, de a tett helyén közölték vele, nem ott, hanem a következő bakterháznál lesz a próbaösszeütközés. A negyediknél aztán Dimény rájött, hogy főszerkesztője tette lóvá. Aztán két hét múlva visszaadta neki: Aradról küldött telefonátjákoztatót a hirtelen kicsapott Marosról. Az árvíz — úgymond — már a Főteret mossa. Másnap annak rendje-módja szerint megjelent az 5 vagy 6 órai újságban Dimény tudósítása a katasztrofális árvízről Aradon. Temesváron kitört a pánik. Szerencsére még aznap el is ült, mert kiderült, hogy sajtókacsa volt az egész.

Dimény egy hétig nem ment vissza Temesvárra. Amikor mégis megjelent és bekukucskált a félszuterénben lévő szerkesztőség ablakán, Zoltán bátyánk felkapta a készenlétben tartott konyhakést és háromszor kergette körbe tehetséges újságíróját a Főtéren.

Közben elindította az igencsak jónak ígérkező Gênioz c. folyóiratot is, amelyikben Szántó György is publikált. De Marosvécsre, a helikoni találkozókra valamiért sohasem hívták meg. Amint utólag mondta, azért nem hívták oda, mert közismerten baloldali volt. Pedig egyszer mégis elment, bár hívatlanul. Beüzent a ház urának ötezer (tízezer?) lejért odébbáll. Kemény János fizetett.

Ezek után csoda, ha azzal gyanúsították, hogy igencsak tartja a kapcsolatot a Szigurancával?

A második világháború idején igencsak komázott a németekkel. Németre való fordításait (Németországban!) továbbra is Zoltán von Franyóként szignálta. Fia beállt az SS-be, talán szökní próbált, amikor a svájci határon lelőtték — vagy a német, vagy a svájci határőrök.

Ugyanekkor Temesváron, a pincéjében rejtegetett egy osztrák író, Franz Theodor Csokor, aki a 60-as, 70-es években az osztrák PEN elnöke lett. Csokor azonban tudta, mi a hála, a Herder-díjat nyomban ennek megalapítása után az első között, Illyés Gyulával együtt kapta meg Franyó Zoltán. Sőt...

Díjátadás közben rákérdezett az akkori osztrák kancellárra, a szociáldemokrata uraságra, mikor járt utoljára X utcában? Mindenki értetlenül bámult, csak az elnök szeme villant érdeklődéssel: honnan tudja, hogy jártam ott? Onnan, Elnök úr, hogy 1920-ban magam is abban a nyomdában dolgoztam, újságíróként. Az elnök felujjongott, hiszen ő akkoriban még inasgyerek volt ott. Délután meghívta Franyót uzsonnára, ahol az Elnök Asszony kérésztette kuglóf került az asztalra. Illyés, a többi díjazott? Semmi.

Nagy fájdalomra azonban idehaza, Romániában nem kapott Állami Díjat. A hitleristákkal való paktálása, és ezt követően 1950-től 54-ig a Csatormánál letöltött büntetése miatt. Mert az első világhábo-

rút követő tapasztalatai után rájött, jobb ha nem csupán egy lóra tesz. Így valamelyik biztosan befut. No, ismét tévedett egy kicsit.

Adatokkal, pontosan hely-dátum megjelölésével a fentiek jó részét bizonyítani nem tudom, hisz nem tudhatom, melyik budapesti lap melyik számában jelent meg az ominózus fénykép az Osztrák-Magyar Monarchia egyik leggazdagabban dekorált tisztjéről, nem tudom, melyik, nemzetközileg is számon tartott bélyegkatalógus tartja nyilván bélyeghamisítóként. Fia bevonulása és halála a fegyveres SS-ben azonban — tény. Tragikus halála is az. Franz Theodor Csokor rejtegetése — és a Herder-díj is. Most inkább néhány olyan esetet mondanék el, amelyeknek tanúja voltam, hiszen nagyjából 1954 óta személyesen is ismertem a kiváló műfordítót (és csapnivalóan rossz költőt), de ebben a minőségben nem is pályázott babérokra, aki Ady Endre és Csinszka bizalmas barátjának is mondta magát. Van, akinek arról is mesélt, hogy ő fogta le az elhunyt Költő szemét (nekem ezt nem mondta).

Ismeretségünk 1954-től (55-től?) datálódik. Az UTUNK-ot hívták volt meg Temesvárra, irodalmi estre, ahová fiatal íróként engem is magukkal vittek. Két éjszakát töltöttünk (ha jól emlékszem) a Bega-parti városban. Részben ottani pályatársaink szállásoltak volt el bennünket: hármát-négyet szállodában, további négyet-ötöt pedig otthonukban. Franyó két írórt várt (talán meg is nevezte őket) — de senki se akart hozzá menni. Végül Bárdos B. Arthur és én lettünk a két Nemecek. Mielőtt elindultunk volna Franyó bátyánk otthonába, Földes László, aki főszerkesztő volt az Állami Irodalmi és Művészeti Kiadónál, szigorúan figyelmeztetett, vigyázzak, mert az öreg lyukat beszél a hasamba, semmire se vállalkozzam a Kiadó nevében. Ebben maradtunk. Zoltán bátyánk gavallérosan látott vendégül bennünket, megmutatta szép könyvtárát, és hatalmas, kiadatlan kézirat-, főként fordításcsomóit. Évezredek húrjain című görög költők antológiájából, amelyet kinyomtatott ugyan, de terjesztésére (valami okból) nem került sor, mindketten kaptunk egy-egy példányt. Bűbajos csevegő volt, aki semmivel sem akart kiadói szerkesztőként levenni a lábamról. Harmadnap reggel kikísért az állomásra. Sorra elbúcsúzott mindannyiunktól. Nekem ezt mondta: Sanyikám, nagyon megkedveltelek. Utoljára Adytól búcsúztam így. Hátha téged se látok többé?

Könnyes volt a szeme. Én is meghatódtam. A vonaton sokáig álltam az ablak mellett, néztem, mint fogyatkozik, marad el mögöttünk Temesvár. Kányádi Sándor lépett mellém, vállamra tette a kezét.

— Én nem értem, mi bajuk egyeseknek Franyóval. Szélhámosnak mondják, pedig igencsak rendes ember az öreg.

— Persze — hagyta rá Sándor.

— Tudod, mit mondott nekem az

imént, amikor elbúcsúztunk? Azt, hogy így vált el Adytól is!

Kányádi nagyot nézett.

— Ne viccelj. Nekem is ezt mondta.

Jó ideig évenként-félévenként találkoztunk ezt követően, valahányszor útba ejtette Kolozsvárt, kéziratot (versfordítást) hozott az UTUNK-nak, a Kiadónak, bár könyvkiadás dolgában jobban szeretett Bukarestben intézkedni. De akkoriban szerkesztettük (négy kerek éven át) a Román Költők Antológiáját, amelyet minden kül- és belpolitikai változás következtében lehetőleg újra kellett szerkeszteni — elejétől végig. Immár a harmadik-negyedik változatnál tartottunk, de Zoltán bátyánk volt a legkészségesebb, legpontosabb munkatársunk. Nem tudtuk annyi munkával (fordítással) megbízni, hogy rekordidő alatt el ne készült volna, meg ne birkózott volna a feladattal. Ezeket a fordításokat — természetesen — itthoni lapokban, folyóiratokban, sőt külföldön is elsütögette különböző lapoknál-folyóiratoknál, így nagyobb károsodás nem érte az újra- meg újraserkesztett antológia következtében. Fordításait küldte, vagy személyesen hozta. Az 1957-es találkozón is szépen ünnepelték Temesváron, egyébként méltán, a számos nyelvből fordító, a román költészetet is magyarra-németre átültető férfiút. Aztán amikor 1958-ban Kántor Lajos és Márki Zoltán jóvoltából beválasztottak az Írószövetség országos vezetőtanácsába, már rendszeresen találkoztunk. Ha jól emlékszem, 1972 őszén, amikor az első Herder-díjakat osztották, és az osztrák PEN elnöke, Franz Theodor Csokor javaslatára ő is megkapta a magas kitüntetést jelentő díjat, a már említett okból, amikor Bécsből hazatért, a díjátvétele után mindent elkövetett, hogy az Irodalmi Alap főnöke — Traian Iancu számolja el neki (lejjben természetesen) a bécsi taxiszámláit. Ezt követően egy alkalommal tanácsülésre hívtak. A bukaresti Nord szállóban, ahol rendszerint mindenikünknek külön szobát foglalt az Írószövetség, közölték velem, hogy sajnos nagyon zsúfoltak és egy kollégámmal kell megosztanom a kétágyas szobát. Ki az?

Franyó Zoltán.

Már pizsamában heverészett (késő délután) — estefelé volt és nagyon megörvendett nekem. Panasszal kezdte, hogy milyen borzalmasak ezek a hálókocsik, nem tudott aludni az éjszaka semmit. Miért nem jöttél repülőgéppel? - kérdeztem. Mit képzelsz?! csattant fel. Hisz fél lábbal a sírban vagyok! A repülőt nem bírta a szívem! Pirospozsgás arcára pillantva megjegyeztem: Istennek hála, nem látszik rajta, Zoltán bácsi. Jó színed van. Ez csak látszat! Tudod miért van? Gondold meg, három napja nem voltam nővel, három napja nem basztam!

Elképedtem, hiszen a derék öregúr már a nyolcvanát is elrúgta.

Aztán kérdezte, meddig maradok. Mondtam, másnap valamelyik esti vonattal indulok, mégpedig Csík felé, hogy a

>>>>> folytatás a 14. oldalon

>>>>> folytatás a 13. oldalról

szüleimet is lássam. Győzködni próbált: maradjak csak nyugodtan, mert a szállodánkat három napra fizették ki, de minek-utána meggyőződött, hogy holnap tényleg megyek, tovább nem marasztalt. Egyszer csak cseng a telefon. Bicskanyitogató románságával turbékolni kezdett: — Te vagy az, drága? Gyere holnap este a Nord szálló X szobájába! (A szobánk számát mondta be.) Tudd meg, várlak!

Tréfából ráfenyegettem: ejnye, Zoltán bácsi, Zoltán bácsi! Mire Ő kissé zavart mosollyal, mint egy rajtakapott kiskamasz: Tudod, olyan kedves Iasi-i egyetemi hallgató... fordítással akar próbálkozni, tanácsokat adok neki. Együttal megmutatom Bukarestet, miért ne látná?

Leesett az állam.

A hetvenes évek derekán, 77-ben, nem sokkal halála előtt történt. Az Írószövetség díjak odaítéléséről volt szó, az Írószövetség Nemzetiségi Bizottságában, amelyben a nemzetiségekhez tartozó tanácsstagok és a főszerkesztők vettek részt... Javasatainkat rendszerint el is fogadta a központi zsűri. Domokos Géza egy regény fordítójának javasolta a díjat. Az illető — épp ott volt — tiltakozott. Erkölcstelennek vélte, hogy a *jelenlétben* díjazták, kinézzék társai szájából a díjat magának. Egyetértettem vele és javasoltam, kapja a díjat egy verskötet tolmácsolója. Franyó felugrott: Fodornak igaza van! A díj az enyém!

Megjelent volt egy kései kötete, román költők verseiből, az említett antológiából kimaradt művekből. Gyöngye versek — gyöngye kötetke, máig se tudom, miként sikerült lenyomnia az Eminescu Kiadó torkán, amelyik évenként egy-két magyar kötetet is adott ki. Ezt akarta díjaztatni magának Zoltán bátyánk. A díjat azonban Majtényi Erik kapta meg, nemcsak mert volt egy — tényleg jól sikerült — fordításkötete, de azért is, mert előző évben nem díjazhattuk Hajóharang a Hold utcában című kiváló regényét. Gyűlés után lementünk az Írószövetség vendéglőjébe, hogy még elbeszélgezzünk egy kicsit egy pohár bor mellett. A lépcsőn lefelé menet Zoltán bátyánk utánam szól: Fodor, kérlek.

Megálltam. Odajött hozzám. Mindkét kezével megfogta a vállam. A szemembe nézett:

— Neked szólok, mert te vagy itt a legrégibb barátom! A Te gyermeked is meghalt, az enyém is.

Ez ugyan nem volt épp igaz, hisz mind Majtényit, mind pedig Szász Jánost — a két temesvárit — gyermekkorától ismer-tem, engem pedig csak negyed százada, de ne legyünk kicsinyesek.

— Mondd meg ezeknek, kérlek, ha nem változtatnak ítéletükön, megírom — tudom én, kinek —, hogy többé se magyarra, se németre nem fordítok román verset!

Nos, fiatal korában azért ennél bizonyára diplomatikusabb volt Franyó Zoltán. Ilyen ügyben valaki gyermekének a halálára hivatkozni, legalább is ízléstelen

volt. Az üzenetet mégis átadtam, és Zoltán bátyánk ennyivel maradt.

Már csak egy történetet idézek: vidámbat és kevésbé gyomorfelkavarót.

1968-ban (69-ben?) bevezették az írószövetségi nyugdíjakat. Azt jelentette, hogy akinek valamelyes állami nyugdíja (is) volt, azt kiegészítették a Tanács javasolta szintig. Ha nem volt az illetőnek állami nyugdíja, vagy ilyenre nem volt jogosult valami okból, akkor a teljes összeget az Írószövetség folyósította. A legfelsőbb határ havi 4000 lej volt: (akkoriban) igencsak szép pénz, az alsó 1200 — ebből is meg lehetett élni, ha fényűzőn nem is.

Zoltán bátyámnak — természetesen — a felső határt javasoltuk, folyósította is neki a teljes összeget az Írószövetség.

A 70-es évek elején igencsak kiürült az Írószövetség kasszája. Felszólították hát a nyugdíjasokat, akik az állam részéről is jogosultak lettek volna, kérjék ezt. Az Írószövetség majd kiegészíti a Tanács által javasolt szintre. Ekkor derült ki, hogy a havi 4000 lejt jelentő írószövetségi nyugdíj mellett Zoltán bátyánk a társadalombiztosítótól is felvett Temesváron havonta 3500-at mint nyugdíjat (nem tudom, miként intézte). Ezek után az Írószövetség már csak 500 lejeget küldött neki — kilátásba helyezve, hogy részletekben levonja majd a különbözetet visszamenőleg is. Zoltán bátyánk mérhetetlen haragra lobbant. Írt egy levelet (tudta Ő, hová) — és a Kárpátok Géniusának az irodája szigorú vizsgálatot rendelt el, különös tekintettel arra, kik és hogyan próbálták-próbálják megkárosítani a román nép nagy barátját — Franyó Zoltánt. És kimutatást kért Franyó Zoltán Irodalmi Alapon át kapott szerzői (fordítói) jogdíjairól az utolsó 2 évben. Kiderült, hogy a nyugdíja mellett Herder-díjas Zoltán bátyánk még mintegy havi 5000 lejt keresett (az Irodalmi Alap útján), fordításaival. A Pártköz-pont reagálása?

Csodálatos volt! Adjatok még neki valamit!

Egyetlen versét ismerem. Saját előadásában hallottam, Temesváron a 70-es évek első felében egy Viata Romaneasca, Neue Literature és Igaz Szó közös irodalmi estjén, amikor a Herder-díjáért külön is megünnepezték Franyó Zoltán felolvasta a Nicolae Ceausescu elvtársat dicsőítő versét, amelyik mellékesen — még csapnivalóan rosszra is sikeredett.

Nos, mindez igaz. De...

Végül is nagyon sokat fordított, mégpedig formahűséggel, klasszikus és modern költészetből, kiváltképp németből-románból, sőt spanyolból és kínaiából, görögéből és latinból is — magyarra. És — nem is rosszul.

És...

Egy óriás-nemzedékhez, az Adyéhoz (is) tartozott, aki úgyszólván az egész XX. századot is végigélte-dolgozta. És — verte át a világot, ahol csak tehette. Egy nagy nemzedék méltó méretű szélhámosa (is) volt, még akkor is, ha öreg korában már

LUKÁCS ARANKA

Csontfogyatkozás

Törökülésben nézem,
mint nő köröm alatt az űr.

Keselyű száll erre naponta,
és kitép testemből egy-egy darabot.

Ha nem marad belőlem más,
csak húsz köröm és néhány csontszilánk,
ne sirassatok
"semmi nem vész el,
csak..."

Metamorf

Magnóliák illatával
Szívtalak magamba.
Azóta nem érzek mást,
Csak bőröd virágpór-illatát.
Naponta számba veszek és
Addig tartalak nyelvoemen,
Míg mézzé olvadsz s átjáród testemet.
Fekszem az ágyon és gondolkodom.
Te vagy
A legfehérebb báránnyelhomlokomon.

Vasárnap este

Felöltötte csillagmintás hálóingét Isten.
Öreg és nagyon fáradt.

Elaludt Isten bennem.

Ma sem lesz üdvözülés.

Kudarc

Ne próbáld halomba
hordani a tegnapiakat:
az emlékek szanaszét
guruló higany-
szemek.
A szavak
az éghez koppannak,
szilánkokká törnek
mielőtt

méltatlan — kevésbé szellemes — eszköz-höz is folyamodott. Hatalmas munkabírású, színes egyéniség volt, aki minden anyagi haszon nélkül, csupán saját gyönyörűségére is átejtette még a hozzá közel állókat is.

Sajnálom, hogy a temesváriak leváltották nevét irodalmi körükéről. Mint ahogy azon is csodálkoztam, amikor odabiggyesztették — az Adyé helyére. Hogy szekuritáté-besúgó (is) volt? Hiszen tudtuk.

Gondoljunk Sommerset Maughamra.

A brit Intelligence Service — az angol titkos szolgálat embere (is) volt. De Guguin híres életregényét, Az ördög sarkantyúját — Ő írta.

A Kortársaim voltak — kortársuk voltam című kötetből

GYULAI LEVENTE

A szó mint világszervező elv

Michel Foucault francia filozófus elmélete szerint a világ megértését nem a dolgok, hanem a szavak irányítják. Az egyén a nyelvbe születik bele. A szó dönti el, hogy mi lesz szemléletünk tárgya, a környező világhoz való viszonyunk hogyan alakul. A szavak szabják meg, hogy mit tartunk normálisnak vagy deviánsnak, a szavak világszervező erejét egészíti ki az episztémék szférája. Foucault episztéméknak nevezi azokat a láthatatlan és az ember tudatalatti szintjében ható alapelveket, amelyeket egy adott kor anélkül fogad el, hogy tudna róla.¹ Az episztémékhez a diskurzusok kapcsolódnak, amelyek alatt beszédmód típusokat kell érteni. Ezek meghatározó látásmódok, olyan keretek, amelyekben az érvényesülő szövegek pontosított módon nyernek értelmet.

Ezen filozófiai koncepciót támasztja alá Mikó András *A meg nem írt regény* című kötete. A költő úgy gondolja, hogy "A szavak szavakká teszik a sejteket, a vért, az agyat. Szóvá nem tehetek semmit." (*Vagy-vagy*). De ezzel a folyamattal szorosan összefügg a szavak általi világszervezés negatív oldala: az egyén, a szubjektív csoda megszűnik létezni.

"Fáj, hogy a csodát / csak magamban hordom, / de elvesztem, / ha kimondom." (*Ki a csodát magában hordja*)

A világ a szavak révén szerveződik az idő síkján, az időbeli folyamatban az egyetlen biztos pont a múlt. Ezt Mikó András a kaméleon hasonlatával érzékelteti. A múlt pillanatainak felidézésével egy olyan viszonyítási rendszer hozható létre, amely lehetővé teszi a szavakkal való építkezés, irányítás megvalósulását. "Eddig a jelen pillanatához viszonyítottam a múltat, a jelentől távol levő pillanatokot idéztem fel előbb, így közeledtem fokozatosan, kronológiai sorrendben a mosthoz. De nem ment. A múlthoz kell viszonyítanom immár a jelent. ...a kaméleon evett lilán, leült zölden az asztalhoz, felöltözött rozsbarnába, megmosdott sárgára, felkelt vörösen, fehérén aludt." (*A kaméleon reggelije*)

Foucault azt állítja, hogy az irodalom ellenmemória, mert nem a szubjektivitásformák rendeződnek nyelvi struktúrákba, hanem a nyelv olvad bele a szubjektívbe. Erről a költő a *Történet, szavakban* című írásában szól, a nyelvet a városhoz hasonlítja, amelyben könnyű eltévedni. "A nyelv, mint egy város, ha jól emlékszem. Kusza, könnyű eltévedni benne."

"Az alany, mindennek alanya az idő. A tárgy az te, én, mi, most éppen a kaméleon. A színváltás a lényeg." — írja *A kaméleon reggelijében*.

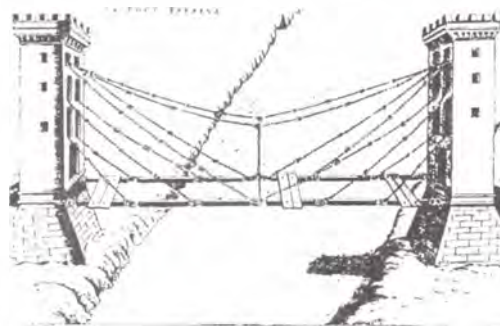
A mindennapi élet pillanatait mint nagyobb időegységeket a vonat metaforája foglalja magába — a költői kép az egész kötetben végigdübörög. A vonat az ihletforrások színhelye, történeteket lehet írni csak az utazótársakat megfigyelve vagy a

léthelyzetek átélése során. "Nem az az író / költő, aki ír, hanem az,

aki átéli a dolgokat. Néha átéli saját létezését — akár." (*Fizikai öntudat*) A helyszín már-már a történet alteregója lesz, fikcióvilágokat hordoz magában. Azokról csak le kell fejteni az episztéméket, és máris kész az Új, a Művészet, ami mindenhol kíséri, kísérti a költőt. "...egy dallam zúg sokáig a fülemben. Majd lassan betölti a szobát, a házat, elkísér mindenhová, kíváncsian kutat utánam. De szavakba ültetni soha nem sikerül." (*Amikor minden másképp*)

De a történet is szűk, mint a hely a "zsúfolt vonaton", tudniillik nem lehet mozogni benne — a szűkösseget a nyelv eredményezheti, ugyanis az nem elegendő ahhoz, hogy a gondolatokat közvetítse, és ha csak írásban létezik, akkor értékeletlenebb, mint ha beszédben élne, hiszen "a szó kiejtve több, mert hang is. Ez az egyetlen jó benne. A hang. A szó magában csak lakat. Lakat a hangon. A hang közelebb áll az átéléshez, az éléshez egyáltalán. Hangokból állhat össze az igazság is." (*Fizikai öntudat*)

Ezen gondolathoz szorosan kapcsolódik Jacques Derrida francia filozófus koncepciója az írásról: az írás nem a beszéd grafikai jelölése és nem a gondolat egysze-

rű helyettesítése, hanem inkább az elkülönülő mozgását megindító és létrehozó folyamat. Az írás nem teszi jelenvalóvá a jelöltet, hanem a tőle való eltávolodás, elkülönülő mozgása, távolodás az eredeti jelölttől. Az írás által nem csak az olvad bele a szövegbe, amit eredetileg el akar mondani az egyén, hanem az is, amit nem szándékozott közölni. Így születnek az elírások.

A szavak rakják össze a világot, de "maguk a szavak hallgatnak", "Íze csupán a szavaknak, / s mintha élnél: világod ők rakják össze" (*Tehetlenség*) — sorok kihangsúlyozzák a foucault-i elméletet, ami az episztémékhez kapcsolódik.

Az episztémék és a szavak szintjéről kitágul a kép, és magába öleli a befogadót is, így magyarázza Mikó András a dialogicitás fogalmát *A meg nem írt regény* című írásában: "FIGYELEM! A szerző felhívja a tisztelt olvasó és irodalomkritika figyelmét, hogy a regényben..." A szöveg, amely metaírásként értelmezhető — elmondja, hogy hogyan írja önmagát —, és kihangsúlyozza a befogadó fontosságát. Hans

Georg Gadamer szerint a dialógus által a lét önmagunkon "túli létet" jelent, együttgondolkodást a másikkal; önmagunk megértéséhez a másik megértésén keresztül vezet az út. Mikó András ezen írásában az olvasóval dialogizál. A rövid történetben intertextuális elemként működik a kötet eleji *Akár csak a hegyek* című vers első része, amely szerves elemként épül bele a kontextusba. Az intertextualitás példája a (*Néha már úgy vagyok...*) mű, ahol a "Mene-kültem. / Fától fáig akár." sorok Kányádi Sándor versére, a "Kutyatej, páfrány." József Attila *Elégia*jára utal. A *Leginkább* című írásában fejezi ki Mikó András a vágyát, hogy jó lenne mindig mondatokra ébredni, és kiegészíti az alany (idő) és a tárgy (ember) viszonyát — ami a kötet elején körvonalazódott — az állítmány fogalmával. Ez az ige, ami a mozgást biztosítja a "szűk" mondatokban, történetekben.

A szerző megkérdőjelezi a szavak szervezőerejét: "Valamiről mindig szó van. Néha magukról a szavakról is. »Mit szólna a szó, ha szólna« — és egyáltalán: miről volt szó, mikor még nem voltak szavak?" (*Vagy-vagy*) A válasz elmarad, így magának az olvasónak kell azt megfogalmaznia.

A fentiekben említett alany-tárgy-állítvány viszony a tárgyra (emberre) nézve megsemmisítő erejű, hiszen az alany "felfalja" azt: "Felfal a pillanat. Az előző és következő perc döbbenetesen távoli. Még az ezredmásodpercek is. Köztük nem létezhet pillanat, jelen, ez csupán illuzionikus szakadék, amibe csak zuhanni lehet, le az utolérhetetlen első pillanattig, aminek étvágya, köszöni szépen, megvan." (*Vagy-vagy*)

"Az irodalom magánügy — mondja Mikó András —, általa meg lehet szabadulni az episztéméktől. Azért írok, mert nem akarok a világban élni. Nem akarok a világból élni. Lelki üdvösségem ez és hitem." (*Levél Anikóhoz*, 1996. okt. 7.)

A szerző a költővé válás folyamatairól és módzatairól is beszél. Ez két költői területet foglal magába: belsőt — munka (formák tanulása), olvasás, türelem — és külsőt — környezet, szellemi társak. Mikó András szerint "a Parnasszus csak munkaláger", "A szavak: öntökély, a szavak: öngyilkosság, a szavak: önirónia". (*Levél Anikóhoz*, 1996. okt. 7.)

A kötet záró vers tragikus megállapítás: az ember örökös tárgy.

Immár örökös tárgyak maradtunk

Immár örökös tárgyak maradtunk.

Alanyunk meg mossa kezét

valahol fölöttünk vagy alattunk.

¹ Az emberek úgy vélik, hogy csak úgy lehet gondolkodni, ha egy biztonságos középpont, kiindulópont köré építik a gondolkodást. Ezt tagadja Foucault. Az episztémék tulajdonképpen nem ismeretek, hanem a szubjektum létének olyan hatásai, okozatai, amelyek szerint az emberek elképzelésüket, álmaikat érvényesítik a világgal szemben. Az értelmet nem a dolgok, hanem a szavak adják.

² Erdélyi Híradó Előretolt Helyőrség, Kolozsvár 2002

MÓZES HUBA

Egy asszociatív regény intertextualitásának retorikája*

Karácsony Benő *Pjotruska* című, 1927-ben közreadott, első regényének megközelítése nehezen képzelhető el Németh László egykorú, 1928-ban megjelent kritikájának az ismerete nélkül.

Németh László a következőket írta a regényről: "(...) Elsősorban mint asszociatív munka s nem mint elgondolás gyönyörködte. Egészen társtalan a magyar irodalomban ez a szeszélyesen csapkodó, zilált, mindig váratlan, fordulatossá hang (...), amely akarva, nem akarva elragadja az embert. Egy erős, eredeti szellem sodrában érzem az első pillanattól az utolsóig magam, s ez kárpótolt a regény műfajbeli tökéletlenségeiért is." (Németh, 1970: 220)

Németh László megállapításaiban nyilvánvaló ellentmondás feszül a műfaji elvárások — vagyis a korabeli kánon — és a befogadói élmény között, ám ezt az ellentmondást a bíráló egyértelműen az élmény javára dönti el. A szerzői hang társtalanságát, valamint a mű asszociatív jellegét emeli ki és méltatja. Ez a bírálói döntés értékelésem szerint arra utal, hogy a változó kánon perspektívájában a nyilvánvalónak tűnő ellentmondás a regényben csupán látszólagos.

A következőkben a szövegépítés két kiemelkedően fontos retorikai meghatározójának, a párhuzamnak és az ellentétnek a legtagabb értelemben vett intertextualitását (Holthuis 1994) kidomborítva próbálom bemutatni vagy legalábbis érzékeltetni a *Pjotruska* asszociativitásának a jellegét.

Karácsony Benőről két monográfia is készült. A megjelenését illetően korábbi munka arra hívja fel a figyelmet, hogy a *Pjotruska* az első könyvével házalni kényszerülő szerző története révén "akár az önmagát megjelenítő regény pre-posztmodern megvalósulásának is tekinthető". (Tóth 1994: 42) A megjegyzéshez érdekesen társítható a korábban írott, de valamivel később megjelent Karácsony Benő-monográfiának az az észrevétele, hogy a Cervantes módszerét alkalmazó szerző "a klasszikus példát követve *Pjotruska* című regényéről úgy beszél, és úgy beszélgeti hőseit, mintha már olvasták volna művét". (Robotos 1998: 52)

A regény címe, *Pjotruska*, 19. századi orosz regények hangulatát idézi. A műfajon belüli elsődleges párhuzamot mégis Cervantes *Don Quijotéjában* jelölhetjük meg, nem minden tekintet nélkül Jorge Luis Borgesnek a posztmodernségben híressé vált *Pierre Ménard, a "Don Quijote" szerzője* című elbeszélése. (Borges 1986: 72–83) Az első igazán jelentős regény és az újírásának ötletével eljátszogató 20. századi elbeszélés, vissza-, illetve előreutalás tárgyaként, műfaji, illetve műnemi keretbe foglalja a *Pjotruskát*, amely természetesen utal elbeszélő és nemcsak elbeszélő, hanem más jellegű művekre is. A hős, illetve a hősek révén nyilvánvaló a kapcsolódás Tolsztoj *Háború és békéjéhez*, Chamisso *Peter Schlemihléhez*, Rostand *Cyranó de Bergeracjához*, és meglepő az egyértelmű előreutalás Karácsony Benő *Utazás a szürke folyón*, valamint Fejes Endre *Jó estét nyár, jó estét szerelem* című regényére. A *Pjotruska* in-

tertextuális beágyazottságát jelzik a lapjain előforduló írónevek, a megemlített művek és szereplők, sőt egyes idézetek is. Szóba kerül, a többi közt, Andrejev, Dosztojevszkij, Goncsarov, Gorkij, Lermontov; Balzac, Dumas, Maupassant, Zola; Ady, Jókai, Mikszáth, Széchenyi; Arisztotelész, Platón; Shakespeare, Wilde; Goethe, Schiller; Andersen; Dosztojevszkijtől *A félkegyelmű*, Rostand-tól *A Sasfiók*, Goncsarov *Oblomovja*, Gorkij *Éjjeli menedékhelye*; Gulliver, Robinson; idézetek olvashatók, például, Goethétől és Vergiliustól. S a felsorolás korántsem teljes.

Cervantes módszerének, illetve az önmagát megjelenítő regénynek a kérdésére visszatérve két-két rövid részletet idéznék a *Don Quijotéból* és a *Pjotruskából*.

Az előbbiből:

"(...) Carrasco Bertalan fia (...) azt mondta, könyvben is megírták már kegyelmed történetét (...); s azt állítja, hogy engem is belekevertek a tulajdon magam Sancho Panza nevében (...)" (Cervantes 1955:2/29)

Az utóbbiból:

"Merre járhat most Pjotruska? — írta a hajdani fogalmazó — (...) Olvastam a könyveit, amiket elfelejtett megküldeni nekem. Azt is, amiben én is előfordulok (...)" (Karácsony 1968a: 303)

Ismét az előbbiből:

"A hercegné (...) megkérdezte (...) Sanchótól:

— Mondja csak, derék fegyverhordozó, ez az ön gazdája ugyanaz, akiről nyomtatásban is jelent már meg egy történet: *Az elmés nemes Don Quijote de la Mancha* címen (...)" (Cervantes 1955: 2/261)

És megint az utóbbiból:

"A (...) lány a lépcsőházban meglapátolta a lépteit.

— Az újságíró úgy önmagáról mintáztatta? — kérdezte hirtelen (...) Baltazárhoz fordulva." (Karácsony 1968a: 286)

A két regényből vett párhuzamos idézetek tanúsága megkérdőjelezhetetlen, de a módszert illetően talán még tanulságosabb a *Pjotruska* kezdő fordulatának a kétszeri megismétlése a regény második részében.

Idézem a regény indítását:

"Csermely János elcsapott városi fogalmazó, egy bolhaszín felöltös, pápaszemes fiatalember (...) ott állott a kesztyűkészítő emeletes háza előtt (...)" (Karácsony 1968a: 7)

Ezzel az indítással cseng egybe a "regény a regényben" jellegű ismétlések közül az első:

"(...) A lány komolyan és tanakodva keverte a kávéját (...) Érdekeltek a regény alakjai, a bolhaszín felöltös elcsapott fogalmazó, a kövér páter, de legfőképpen a színész." (Karácsony 1968a: 286)

Az ironikus felhangot megcsendítő második visszatérés már nemcsak a kezdő fordulatára, hanem azok első ismétlésére is visszautal:

"A titkár szobájában testes, kitűnően borovált férfi szivarozott (...)

Kivette a Baltazár hóna alól az iratcsomót, belenezett (...) Aztán kivette szájából a szivarját, és elolvasta a regény első mondatát, amely Csermely Jánosról és bolhaszín felöltőjéről

Karácsony Benő (Nagy Imre rajza)

szólt. Hirtelen letette a kéziratot.

— Bolhaszín felöltös? — kérdezte megborzongva. — Nagyon eredeti (...)" (Karácsony 1968a: 288–289)

Chamisso hőseinek, Peter Schlemihlnek, elvész az árnyéka, s ebből adódnak a róla szóló elbeszélés bonyodalmak. Cervantes hőseit, Don Quijotét elválaszthatatlan árnyékként kíséri fegyverhordozója, Sancho Panza. Karácsony Benő hősehez, Baltazár György újság- és regényíróhoz is árnyékként kapcsolódik a bolhaszín felöltös elcsapott fogalmazó, Csermely János alakja. A párhuzam teljes volna, azzal az el nem hanyagolható különbséggel, hogy Cervantes regényében Sancho Panza, Karácsony Benő regényében viszont Baltazár György képviseli inkább a józanságot.

Egy másik párhuzamra Karácsony Benő regényének már a címe utal. A regény főhőse, Baltazár György ugyanis becenevét, illetve annak árulkodóbb, Kiriljovics Pjotr változatát Pierre Bezuhovtól, Tolsztoj hőstől örökölte. Az öröklés egyik jogcíme minden bizonnyal az, hogy Pierre Bezuhov alakjában Tolsztoj önmagát mintáztta, példát szolgáltatva ezzel Karácsony Benőnek arra, hogy Baltazár alakját saját vonásaival ruházza fel. Aligha véletlen, hogy az első világháború kitörésének az évében Baltazár is, Karácsony is huszonhat éves (Karácsony 1968a: 170–173), a regény végén pedig Baltazár harminckilenc éves, akárcsak Karácsony a *Pjotruska* megjelenésének az évében, 1927-ben. (Karácsony 1968a: 322–323)

A regény elején és végén Karácsony az 1968-as kiadásban látható fényképének vonásaival egyező leírást nyújt Baltazár Györgyről.

A huszonéves Baltazár és Karácsony portréjának az elemei: "Angol bajusz, határozatlan, kicsit nyerges orr, dióbarna szemek (...)" (Karácsony 1968a: 38) A harminckilenc éves Baltazár és Karácsony portréján az idő valamelyes múlását érzékelhetjük: "A kalap alól, oldalt néhány szürkülő hajszál lebeg. Az arca telt, nem túlságosan egyéni. A könnyen felejthető (...) arcok egyike a sok ezer közül." (Karácsony 1968a: 302)

A műfajon belüli párhuzamokról szólva említettem már a *Pjotruska* két meglepő előreutalását.

Az első regénynek Karácsony utolsóelőtti regényére előremutató részletét idézem:

"(...) Egy este egy patkolókovács háza előtt üldögélt (...); egy embert látott az úton elhaladni (...) Elgondolkozva nézett utána. A furcsa ember valamit megmozgatott benne, mint ahogy a felrebbenő madár mozgatja meg a hegy ormán az apró hógöröngyöt (...) Előkaparta a jegyzőkönyvét, és beleírta: »Robinson«. A regény főalakját Robinsonnak hívják. Kimegy a víz partjára újságot olvasni. Elnyomja az álmot, befordul a vízbe, a víz egy szigetre sodorja..." (Karácsony 1968a: 314–315)

Nem kétséges, erre a részletre utalnak vissza az *Utazás a szürke folyón* című regény Sebestyén gyógyszerészhez kapcsolódó egyes mozzanatai.

Az elsővel a narrátor készíti elő a Sebestyén életében rövidesen bekövetkező fordulatot:

"(...) A folyót nézegette, amely ott hömpölygött a lábai előtt (...)

A folyó hátán csillogó napfény elálmosította (...) Távolról látta Borjómál piros tornyát (...)

— Határozottan mulatságos név ez a Borjómál — gondolta álmosággal küzdve. — Micsoda fészkek lehet?

Aztán rátámasztotta fejét a tenyerére, és lehunyta egy kicsit a szemét, hogy a folyóról visszaverődő fény ne bántsa. A folyó álmosítóan zúgott mellette." (Karácsony 1968b: 200–201)

A folytatást a szerző a levelet író Sebestyén egyes szám első személyű beszámolójaként tárja elénk:

"Tisztelt Papaverin úr! (...) Mi az, hogy Borjómál, kérdezi ön. Mi a fészkes ördögöt keres ez a Sebestyén Borjómálon (...)? Rövid és drámai lesznek: őrizetben vagyok itt, amíg a bevezetett nyomozás ki nem derítette, hogy nem vagyok sikkasztó raktárnok, és nem loptam telefonpóznát.

(...) Micsoda pózna, veti fel a kérdést. Egy telefonpózna, amellyel Borjómál község határában, egy Csigás nevű sziget mellett hajótörést szenvedtem (...) A vonatra várakoztam a Borjómálhoz tartozó átszálló állomáson, elszundítottam egy póznarakáson, beleestem a vízbe, és az ár egészen a község határáig sodort (...)

(...) Ferdinánd nevű párizsi ismerősöm azt tartja, hogy (...) alapiában valamennyien Robinson-jelöltek vagyunk, (...) rendkívüli vízbepottyanások és félelmetes hajótörések még tartalékban levő hősei (...)" (Karácsony 1968b: 217–218, 220)

A Robinson-párhuzam tudatosítása természetesen elképzelhetetlen Defoe művének és Karácsony utolsó előtti regényének az ismerete nélkül. Éppígy a második meglepő előreutalást is csak az ismerheti fel, aki olvasta Fejes Endre *Jó estét nyár, jó estét szerelem* című regényét. A Karácsony és a Fejes könyvében egyként előforduló mozzanatot szilvászacskó-mozzanatnak nevezhetném. Karácsony regényében előbb Csermely, majd Baltazár fogyaszt zacskóból gyümölcsöt, Fejes Endre művében a magát diplomának kiadó hős vásárol ínségében többször is szilvát, hogy éhségét elverje. (Karácsony 1968a: 7–8, 55; Fejes 1979: 480–481)

Az intertextuális párhuzamok egy részére korrektori vétség vagy cenzoriális beavatkozás irányítja a figyelmet.

A *Pjotraska* 1968. évi kiadásában megmosolyogtató, például, a latin nyelvű *Aeneis*-idézet (Kulcsár 1961: 121) hibás tagolású indítása: "Quadrupé dante..." A hibás tagolás

következtében a sorból az *Isteni Színmű* szerzőjének kisbetűvel írt neve tűnik elénk. (Karácsony 1968a: 114) Ugyanabban a kiadásban meggondolkoztatóak a — kor szokásától eltérően egyébként jelzett — kihagyások. Az első világháború utáni változásokat leíró részből kimaradt, például, a következő mondat: "Új határok képződtek, új sorompókat ácsoltak a gyanútlan országutak fölél." (Karácsony 1927: 2/162) De kihagyásra ítéltetett a háború utáni francia népességyarapítási terveket ecsetelő részlet egyik mellékmondata is: "(...) az emberi erkölcsök büntetőtörvénykönyvébe ütköző család bukása után nem tudok hinni hitben, szeretetben és jószágban, nem tudok (...) hinni a 300 frank nemes szándékában sem, akárhogy csűrjék-csavarják a dolgot" (Karácsony 1968a: 277), "akárhogy fejtegetessék a nemzetgyarapítás eszményi jelentőségét". (Karácsony 1927: 2/169)

Az új sorompók felemlegetése Babits Mihály *A jobbák elmaradnak* című költeményének sorait idézi: "Utak, kik szétszaladtok a hazában / és sorompókra lettek oly hamar (...)" A költemény a Karácsony Benő írásait is közlő kolozsvári Napkelet 1922. május 1-jei számában is napvilágot látott. (Babits 1922)

A másik kihagyásra ítélt szövegrészlet, a többi közt, Szász Jánosnak az Utunk 1966. május 20-i számában közölt *Ballada a népszerűporulatról* című költeményéhez kapcsolható. Idézem a költeményt:

(szerintem) Minden embernek
öt emberre van szüksége:
az egyik (mondjuk) a felesége,
a másik (mondjuk) a munkatársa,
a harmadik (mondjuk) az ellensége,
a negyedik (mondjuk) egy ismeretlen,
az ötödik (valóban) jó barátja.
Hárommilliárd ember él a földön —
hárommilliárdszor öt az annyi mint
tizenötmilliárd...

Szaporodj, emberiség! (Szász 1966)

A fenti társítás — legalábbis számomra — nem pusztán lehetőség. Azért nem az, mert a Korunk 1967. évi februári számában közreadott *Költészet és groteszk* című írásomból az éber irodalmi szerkesztő kategorikus gesztussal éppen ennek a költeménynek az elemzését törölte, nehogy valaki az időközben meghirdetett romániai népességyarapítási intézkedések bírálatát olvassa ki belőle. (Mózes 1967)

A Cervantes- és Borges-párhuzam tágabb, míg a regény eleji és a regény végi ismétlődések szorosabban vont keretbe foglalják a *Pjotruskát*, mégpedig úgy, hogy az utóbbiak a zártság illúzióját keltik. A regény elején Csermely, a regény végén pedig Baltazár szemlélődik. Mindketten hallják a dóm harangjának kontrabasszus hangját, mindketten látnak egy-egy lomha unalommal ügető kutyát, látják a cseréppipájukat szívó gyümölcsáros kofákat, és mindketten érzékelik a kisváros szendergő csendjét. (Karácsony 1968a: 7–8, 339–340)

A szorosabbra vont keret sugallta zártságot a szövegépítés másik fontos retorikai meghatározója, az ellentét lazítja. Itt nem elsősorban a hősnek és alteregójának a sajátos ellentéte, hanem sokkal inkább a regény első és második részének a nyilvánvaló szembenállására gondolok. Az első rész a valóságreferencia-illúzió, a második a illuzórikus végkifejlet jegyében alakul, mégpedig szoros összefüggésben a regény álmójelenetekhez kapcsolódó, mise en abyme-nak (Szegedy-

Maszák 1944: 123) tekinthető részletével.

Az álmójelenetek első sora az otthon képeit idézi:

"Az erdő fonnyadó pázsitján fekve (...) délfelé elnyomta az álmot, azt álmodta, hogy otthon jár az anyjánál (...) A tetőről megpillantotta a lekanyarodó út mentén álló két karcsú jegenyét (...) Aztán leereszkedett a faluba, úgy szállt le a hegyoldalon, mint a gyermekláncfű ringatózó bóbítája (...)" (Karácsony 1968a: 87–88)

Az otthon képei valamivel később lidércnyomásmas álommá torzulnak:

"(...) Emlékezett rá, hogy az anyja bement a faskamrába, követte, sötét folyosófélre jutott, amely egyre szűkült, egyre fullasztóbb és félelmetesebb lett. Rémműlten kezdett kiáltozni, az anyját szólította. A kezébe beleszúrtak a fal kiálló vasszögei, s ahogy kiáltott, a hangja kongva ömlött szét a végtelen labirintusban. Fülelt, és úgy rémlett neki, hogy a visszhang valami Andersen-mesét mond (...)" (Karácsony 1968a: 89)

Az álmójelenetek második sora expresszionista, dadaista, szürrealista színezetű, háborús élményekből táplálkozó láz-álomként indul:

"A pisztoly dörrent, és ő érezte, amikor a golyó átrepült az agyán, és kinyílalt újra a szabadba (...) A prérin zavarosan bégettek a nyájak, és fájdalommal nyihorásztak a lovak... Kinyitotta a szemét, és mikor újra lecsukta, ott volt megint a tanteremben, és a pedellust nézte, aki a csengőt rázta. A fiúk leültek a padokra, és visszaigazították fejükre levált koponyacsontjukat (...)

— Baltazár lapszerkesztő — mondta a matematikatanár —, maga már rég nem felelt, jöjjön a táblához... Na... adva van egy szám... érti? Egy szám... — és fölírta a táblára a számot: Frost — ebből a számból... ebből a Frostból gyököt kell vonni...

Frost ott feküdt a katedrán, az osztálykönyv fölött, ő odament, hogy a gyökvonást végrehajtsa rajta... A gyökjel hegyes acélvégét óvatosan benyomta a halott hasába, és kihúzta belőle a golyót (...)" (Karácsony 1968a: 205–206)

A láz múltával az álmot jellege megváltozik:

"(...) A két magas jegenyefa, hátul az udvaron a napraforgók (...), a kesztyűkészítő ablakában kanárimadár énekel (...)

Az ágya mellett egy széken párolgott a teája. A csészét a szájához emelte, és szelíd, sima kortyokban nyelte a jóízű folyadékot. Az otthon emlékének jószagú melege összeolvadt a tea jóleső illatával. A lelke fölvidámodott a kanáritól, a jegenyéktől, a fűszeres teától (...)" (Karácsony 1968a: 206)

Az otthon visszatérő képéhez kapcsolódik, abból nő ki a mise en abyme, szükséges és minden jel szerint elégséges magyarázattal szolgálva a regény második részének illuzórikus végkifejletére:

"A lelke fölvidámodott a kanáritól, a jegenyéktől, a fűszeres teától. Most szabad elvágatnia egy kicsit a képzelet világába (...), ki lehet bátran lépni a tarka virágok közé, bepillantani a színészablakán, és elbeszélgetni vele a platánnal és a holdfényrel dekorált parkban, egy padon ülve, szavakat mondani, amiket az életben soha nem mondott senkinek..." (Karácsony 1968a: 206–207)

A mise en abyme szerepét előre- és visszautalás nyomatékosítja.

>>>>> folytatás a 18. oldalon

>>>>> folytatás a 17. oldalról

Az előreutalás egy Csermely és Baltazár közötti párbeszéd zárójeles kommentárja:

"Meghányták-vetették a színdarab dolgát, és Csermelyen szereplési láz vett erőt.

— Tudja, én mit szeretnék? (...) Énekelni szeretnék (...)

— De hiszen nem is tud énekelni — figyelmeztette Baltazár.

— Nem tudok?... Nem fontos..."

És itt következik a zárójeles kommentár: "(Bizonyára úgy gondolta, hogy nem az a fontos, amit az ember itt a földön, a valóságban tud, hanem amit álmodni tud magáról.)" (Karácsony 1968: 126)

A kommentár az elvi lehetőséget fogalmazza meg. A mise en abyme-ra történő visszautalás az illuzorikus végkifejletet mintegy előre igazolja:

"(...) A színész... hirtelen megállott.

— Olvastam a napokban egyik regényét. Előfordul benne egy makrancos színész is (...) Lemenekül vidékre. Ott találkozik egy arcátlan és felbőszítő újságíróval... Bűbájos két csacsi... Nagyon mulattatott. Miért nem hozta össze őket, kegyetlen ember? (...)" (Karácsony 1968a: 309)

A kiazmusszerűen szerkesztett álmajele-
netek sora, az előre- és visszautalásokkal erősített mise en abyme a regény első és második része között feszülő ellentmondás

élén viszont Baltazár azonosul Csermely tri-
viális képbe foglalt véleményalkotásával:

"(...) Megszólt benne a Csermely csú-
fondáros hangja: »Mondja csak, Kiriljovics
Pjotr, hát ilyen filozófus maga?... Párba (...)
He? Fúj, atyuskám, ilyen hülyeséget!... A
társadalom csorbítatlan tisztelete?... Milyen
tréfás ember maga, Pjotruska... Tudja,
mennyit ér a társadalom csorbítatlan tiszte-
lete?... Mindössze egy tehénpalacsintát, Ki-
riljovics Pjotr.«" (Karácsony 1968a: 63)

A második rész keserves harctéri tapasztalatokat idéző 6. fejezetében aztán már nem Csermely véleményalkotásával, hanem magával Csermellyel azonosul Baltazár. Nem a saját gondolatait ismeri fel Csermely szöve-
gében, hanem ellenkezőleg: ő maga nyilat-
kozik meg a Csermely hangján:

"— Hoháháhu, galambocskám — szólt
meg hosszú idő után valami rekedt, idegen
hangon, és piszkos, sáros arcán könnyek gu-
rultak végig —, mi a véleménye erről a hábo-
rúról?... Frost úr... hát magának mi a vé-
leménye? He? He?... Kiriljovics Pjotr... én mon-
dom magának... az egész csak egy nagy... nagy
tehénpalacsinta..." (Karácsony 1968a: 200)

A párhuzamok és ellentétek egymásba
játszása teszi lehetővé az elbeszélő számára,
hogy egyforma könnyedséggel és vélhető
hitelességgel tárjon elénk vallomást és eszté-
tikai credót. Íme az egyik vallomás:

keretben, minden időben (...) el fogja monda-
ni azt, ami a kor zűrzavarai vagy túlságos
nyugalma miatt a lelkét nyomja (...)" (Kará-
cseny 1968a: 292)

Az ily expliciten élénk tárt esztétikai credó-
nak, megítélés szerint, semmiképp sem
mond ellent a regény többektől zavarónak vélt
hepiendes végkifejlete. Azokkal értek egyet,
akik szerint a végkifejlet, a megviselt és meg-
keseredett hősök eléggé kései egymásra talá-
lása amolyan "boldogtalan hepiend" (Tót
1994: 48), amit a párhuzamok és ellentétek
bonyolult szövevénye készített elő.

A regény párhuzamainak és ellentéteinek
intertextualitásáról vagy — ha úgy tetszik —
asszociativitásáról annyit még feltétlenül el
kell mondanom, hogy e párhuzamok és ellen-
tétek szövevényében, amint arra Nicolae Ba-
lota jó két évtizede felhívta a figyelmet (Balota
1981: 81), a hősök kegyetlenül szenvednek a
lét nem-autentikus voltától.

Megismételném: a *Pjotruska* 1927-ben lá-
tott először napvilágot. Ugyanabban az év-
ben, amikor Martin Heidegger *Sein und Zeit*
című alapvető filozófiai műve is megjelent.

Jegyzet

* A tanulmány az OTKA T 25895 pályázat
keretében készült.

Irodalom

Babits Mihály 1922. A jobbak elmaradnak.
Napkelet, III. 8. (máj. 1.), 1. (Első közlése: Ma-
gyarország, 1922. ápr. 16.)

Balota, Nicolae 1981. Karácsony Benő. In:
Balota, Nicolae: *Scriitori maghiari din Romania*.
1920—1980. Bukarest, Kriterion Könyvkiadó,
78-88.

Borges, Jorge Luis 1986. Pierre Ménard, a
"Don Quijote" szerzője. Ford. Jánosházy
György. In: Borges, Jorge Luis: *A titkos csoda*.
Budapest, Európa Könyvkiadó. 72—83.

Cervantes 1955. Az elmés nemes Don Quijote
de la Mancha. 1-2. Györfi Vilmos fordítását átdol-
gozta Szász Béla. Budapest, Új Magyar Könyv-
kiadó.

Fejes Endre 1979. Jó estét nyár, jó estét sze-
relem. In: Fejes Endre: *Rozsdamentes. A hazudós*.
Jó estét nyár, jó estét szerelem. Budapest, Magvető
Könyvkiadó. 459—601.

Holthuis, Susanne 1994. Intertextuality and
Meaning Constitution. In: Petőfi, János S. —
Olivi, Terry eds.: *Approaches to Poetry*. Berlin —
New York, Walter de Gruyter. 77—93.

Karácsony Benő 1927. *Pjotruska*. 1-2. Kolozs-
vár, Erdélyi Szépművészeti Céh.

Karácsony Benő 1968a: *Pjotruska*. Bukarest,
Irodalmi Könyvkiadó.

Karácsony Benő 1968b. *Utazás a szürke fo-
lyón*. Bukarest, Irodalmi Könyvkiadó.

Kulcsár Gyula 1961. A magyar írásművé-
szet főkérdései. In: Szathmári István szerk.: *A
magyar stilisztika útja*. Budapest, Gondolat Ki-
adó. 111—133.

Mózes Huba 1967. Költészet és groteszk.
Korunk, XXVI. 2. (febr.), 288—291.

Németh László 1970. Karácsony Benő: *Pjot-
ruska*. In: Németh László: *Két nemzedék*. Buda-
pest, Magvető és Szépirodalmi. 219—221.

Robotos Imre 1998. *Ábruhás vallomások*. *Ka-
rácseny Benő életműve*. Nagyvárad, Literátor
Könyvkiadó.

Szász János 1966. Ballada a népszaporulat-
ról. *Utunk*, XXI. 20. (máj. 20.), 5.

Szegedy-Maszák Mihály 1994. Öntükrözés.
In: Szegedy-Maszák Mihály: *Ottlik Géza*. Po-
zsony, Kalligram Könyvkiadó. 122—132.

Tót H. Zsolt 1994. *Széttagosított ösvény*. *Ka-
rácseny Benő élete és művei*. Budapest, Balassi Ki-
adó.

Vasile Gheorghita: Kompozíció

felfüggesztésének, megszüntetésének az irá-
nyába hat. Ezt annál inkább megtehetik,
mert a hősnek és alteregójának az ellentéte
— amint már jeleztem —, igencsak sajátos,
egymásba átszövő ellentét.

Az első rész 6. fejezetének egyik rövid
részletét idézem:

"— (...) Maga kételkedik, Kiriljovics?...
Ide figyeljen... Nagy Sándor milliós hadsere-
gét néhány fakír minden fegyver nélkül
megállította (...) Tudja, mi volt ez?... Akarat-
koncentráció... Az én módszerem..."

A részletet — volt már erre példa — zá-
rójelbe foglalt kommentár követi. Idézem:

"(Az újságíró emlékezett rá: ezek az ő sza-
vai voltak; minduntalan a saját gondolatainak
torzójába ütközött.)" (Karácsony 1968a: 58)

Csermely tehát Baltazár szavait és gon-
dolatait visszhangozza. A következő fejezet

"(...) Egyszer megkérdezte tőle a lány,
hogy min dolgozik. — Az emlékiratait írja,
mondta mosolyogva.

— Az emlékiratait?

Miért ne? Mindenki mindig csak az em-
lékiratait írja (...)" (Karácsony 1968a: 285)

A valóságreferencia-illúzió egyik fő for-
rását jelöli meg ez a vallomás, amelynek
azonban mintha ellentmondana a korábban
már idézett — szintén vallomásszerű —
kommentár: "(...) nem az a fontos, amit az
ember itt a földön, a valóságban tud, hanem
amit álmodni tud magáról". Emennek vi-
szont mintha a következő eszmefuttatás
mondana ellent:

"(...) Miért várják az írótól, hogy megold-
ja a problémákat? Az író írjon, s ne legyen
boldogító-hivatal. Ha (...) művész (...), akkor
majdnem mindegy, hogy miről ír. Minden

KÓDEX—

De ahogy mondani szokták: egy szép napon megjelentek a színen a dél-amerikai és a közép-amerikai regényírók, esszéisták, költők, élükön olyan kiemelkedő személyiségekkel, mint Octavio Paz, García Márquez, Cortazar, Hernan Valdes, Maria Vargas Llosa, akik el tudták hitetni mindnyájunkkal, hogy nem hanyatlásról van szó, legföljebb helycseréről és a költészet lélekvandorlásáról, hiszen ezek az új alkotók fölszólítás nélkül is azt bizonyítják be nekünk, hogy az emberi sors nagyszerűsége, izgalmja a modern világ apolaktikus forgatagában se tűnhetik el a szemünk elől. Érthető, ha az élmény hatása alatt azt gondoltam, hogy a dél-amerikaiakkal és a közép-amerikaiakkal párhuzamosan Közép-Európa és Kelet-Európa irodalma is meglepetésekkel áll majd elő.

Mire alapoztam ezt a gólyalábakon lépkedő reményt? Egyszerűen arra a tényre, hogy a XX. század, sőt talán az egész emberi történelem legszörnyűbb eseményei ebben a jól körülhatárolható térségben zajlottak le. Itt tört ki az első, legnagyobb szabású háború, amelyet világháborúnak kellett nevezni. Nyomában itt robbantak ki azok az éretlen, szadista forradalmak, amelyek kis mértékben és nagy formák között egyaránt túl akarták szárnyalni a nagy francia forradalmat. A politikák vallásháborúi voltak ezek: fehérek és vörösek harca, a kommunizmus naturalista színjátékai. Színjátékai? A nagy orosz októberi forradalom egy legendásított mézszárszék volt, éhínséggel, emberevéssel s minden vérgőzös korszak kínjainál mélyebb szenvedésekkel földúsítva. Az esztendő minden napjára legalább tízezer tragédia jutott. Kisebbségi térben és jobban legyalult díszletek közt ezt utánozta le a mi proletárdiktatúránk. A csehek, románok harca velünk. A lengyelek harca az oroszokkal. És hogy a vég ne befejezés legyen, hanem végzet, folytatásként ránk szakadt Trianon. Csonkolások örök életre és szétszakítások középkori szakértelemmel. A Hirosimára ledobott "atombomba" fölrobbanásától új időszámítás kezdődött el a világon. Pedig ma már látszik, hogy Trianon volt az első nagy hatású atombomba, amely a következőkkel vált igazán azzá: húsz év múlva miatta robbant ki az újabb világháború. Ez a háború hozta Európára, de leginkább a mi térségünkre a Sztálingrádokat, a Don-kanyarokat, Auschwitzot, a gulágok és a hadifogságok poklát, a parancsuralmi rendszerek pincéit, a koholt perek zajtalanul működő forgószínpadait, ahol az egyik "rekeszben" ártatlanokat vernek halálra láncsal, a másikkban férfi politikuskok nyálas csókokkal pécseteltek meg az egymás iránti hűségüket. Júdás jelentéktelen epizodista lehetett volna azokon a deszkákon. Nem beszélve a magánszorgalmú besúgóok fekete seregéről, vagy azokról, akik a kisebbségbe kényszerített népek embereit figyelték naponta huszonnégy órán át, leponyvázott teherautókról vagy távcsővel a templomok ablakából. Ezekben az időkben nem a szél mozgatta a fák leveleit, hanem az örület. És zavarodottságukban a szitakötők halottak arcára szálltak. Voltak politikai büntetőtáborok, ahol a tábor parancsnokai néhány címeres bűnözővel összeülve emberéletben kártyáztak. Aki vesztett, annak a politikaiak közül ki kellett választania valakit, akit a nyertesek kedvére és szeme láttára megölt. Hány ilyen bankot megütöttek a diktatúrák kártyajátszmaiban! Hozzájuk képest a görög sorstragédiák vagy Shakespeare véres drámái dőcögős idillnek számítottak. S ennek ellenére: ama régi történetekben a halálnak volt még méltósága, az újakban már a nevét is elveszítette.

CSÓÓRI SÁNDOR, Hítel, 2002. I. szám. Részlet a Mennyezetéről lezuhant csillár c. esszéiből.

—INDEX

ZENE — TEGNAP, MA, HOLNAP 15.

Célok, eszmék, eszközök

KRÍZIS VAN!

Ezt harsogják a rádióadók. Ezt láthatjuk a TV-adásokban. Ezt tárgyaljuk a mindennapi beszélgetéseinkben. Érezzük, tapasztaljuk, átéljük a krízisállapotot. Napi életünk elbizonytalanodik általa, a művészet és a kultúránk egésze megcsúszni kezd az elbizonytalanodást. "Semmi új nem született a zenében az elmúlt években" — sóhajtott fel a nemzetközi zenei avantgard egyik jelentős képviselője. Tény és való: pang a művészeti élet, bár a látszatpezség nap mint nap tapasztalható. Akarni akarunk, de valahogyan éppen a szubsztancia, a LENYEG hiányzik a mi nagy AKARÁ-SUNKBÓL.

Az európai zene mindössze ezer évre tekinthet vissza, ha a többszólamúság fejlődéséről van szó. Az emberiség történetében csak egy pillanat, nekünk nagyon nagy idő. Az volt a polifónia számára is. A hangok egyszerre való megszólaltatásának HARMÓNIAJÁT csak négyszáz év alatt tudtuk véglegesen kialakítani, 1500 közepére megszületett a TONALITÁS. Óriási szellemi vívmánya volt az emberiségnek, a szó szoros értelmében a *semmitől egy új világot teremtettünk*. Zenénk célja hosszú ideig a harmónia megteremtése volt. Minden egyéb csak amolyan másodlagos kérdés volt. A 18. század közepére a tonális zene világa elérte a csúcspontot, nagy szerencse, hogy a kimerült céltörekvés helyébe egy másik lépett, éppen a 16. század közepétől kezdődően: a zenélő eszközök ki-munkálása, minél tökéletesebbé tétele. Addig sohasem remélt mesterségbeli tökélyt teremtettek ÚJ VILÁGOT a hangszerek-szítók, a virtuózok és a gyorsan kialakuló hangversenyláz közönségformáló ereje. A műfajteremtés igézete is nagy hajtóerőnek bizonyult: OPERA, SZIMFÓNIA diadalmasan törtek be az európai zenébe. Volt tehát nemes cél bőven. De lassanként ez a cél is ki-

merült, jött helyette az *emberiséget felrázni* szép eszméje: az ESZME VÁLT CÉLLÁ. A 19. és 20. század zenéje eszmeiségével tündökölt. Eszméket hódított, eszméket fogyasztott ez az örökösön megújulni akaró két évszázad. Közben rájöttünk, hogy cél lehet a fogyasztás is. Nosza rajta! — elindult a slágerhajsza. A könnyűzenében kezdődött, de hamar átcsapott a zene — és vele együtt a művészet és kultúra minden területére. Gyakorlatias, azonnal eredményes cél volt. És ha jól meggondoljuk, még az ma is. A technikai fejlődés révén az eszközök mindinkább céljá léptek elő. A mai hangkeltő eszközök sokasága ámulatba ejti még az edzett technika-rajongókat is. A minap láttam a mini-diszket, egy kicsi CD-felvevő készüléket, fantasztikus minőségben vett fel zenét. Ötven év alatt a másfélmázsás magnetofonokból eljutottunk a húszdekas "cukordobozkáig", és közben sokszázszorosára nőtt a hangrögzítés minősége. De íme ez a cél is kezd *lassan* kimerülni. Pontosabban fogalmazva: KI-ÜRÜLNI.

Van-e eszmei bázisa a 21. századi zenének?!

Nos, ez a legnagyobb és legégetőbb kérdés. Mit akar a zene? Kinek szól? És miért? Van-e még értelme a szélsőséges elkülönülésnek az úgynevezett komoly- és könnyűzene között? Van-e még értelme az állandó ÚJKERESÉSEKNEK? Van-e igazi TÉTJE a mai kultúránknak, művészetünknek, ZENÉNKNEK?

Bizonyára van! De csak sejtjük, hogy mi is az.

Millió kis cél, eszme és fantasztikusan újszerű eszköz áradatából kellene kiemelni az igazit, a mindenre kiterjedőt. Nos ettől még nagyon messzire vagyunk. Egyelőre fontoskodva keresünk magunknak "elfoglaltságot", hogy elfelejtsük a napi zenei gondjainkat, megszabaduljunk a bizonytalanságunktól. Van, aki visszamenekül régi korokba. Van, aki feldolgozza a már meglévőt. Mások úgy tesznek, mintha még mindig újítanak. Megint mások a helyi kórokat keresik vagy a számítógépek képernyőjére szegik tekintetüket. Nagy a keresgélés, jellegzetes krízishelyzet. A nagy remény a GLOBALIZÁLÓDÁS. Vajon van-e, lesz-e alternatívája? Megteremtéséhez egy évszázad sem elegendő. Még a benne hívőknek sem biztos kiút. Lépéskényszerbe kerültünk, de tudunk-e lépni?!

TERÉNYI EDE

HOL-

Páll Lajos festőművész, költő, valamint Tompa Gábor rendező-igazgató, költő vehette át nemrégiben a Magyar Köztársaság Érdemes Művésze kitüntetését. Tompa Gábor emellett elnyerte a romániai színházművészet Uniter-díját.

Nemrégiben jelent meg a Polis kiadásában Palocsay Zsigmond *Nádiringó — Kálaláz* című könyve.

A Székelyföld 3. számának Szépirodalom rovatában olvashatjuk Ferdinand Freiligrath *Magyarország*, Ferencs István *Fekete tél Triolettben*, Bálint Tibor *A meszesgödör madártárolatból* és Simó Márton *Az utolsó tanító* című versét, prózai írását, továbbá Kovács András Ferenc és Király Zoltán verseit. Az *Academia Transilvanica* rovatban Máthé Éva beszélget dr. Hollanda Dénes mérnök-professzorral, a *Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetemen* marosvásárhelyi részlegének dékánjával (*"Szerkezési munkára születtem..."*). Irattár: Tófalvi Zoltán Székely mártírok. Múltunk: Pakot Levente *Szentegyházaskalva népesedéstörténete a*

XVIII-XIX. században. Aranyaság: Forró Albert *A bögyözi református egyházközség klenódiáinak és textíliáinak XVIII. századi jegyzéke*. Ujjlenyomat: Balogh László *A legszebb férfikor*. Múteremtés: Szerencsésen egybeesett a mesterségem és a hobbi (Oláh-Gál Elvira beszélgetése Nagy P. Zoltán fotóművésszel).

Átadták a 2001. évi Soros-díjakat március 1-én a Thália Színházban. Alkotói díjat kapott mások mellett Tandori Dezső. Soros ösztöndíjat nyert többek között Szilágyi Márton.

Pulitzer-emlékdíjakat adtak át március 7-én. Pünköszt Árpád cikksorozat, oknyomozó, tényfeltáró kategóriában vehette át az elismerést.

A Magyar Köztársasági Érdemrend Tiszti Keresztje kitüntetés adományozta Mádl Ferenc, a Magyar Köztársaság elnöke mások mellett Kiszely Gábor történésznek, a Terror Háza múzeum létrehozása érdekében végzett sokoldalú tevékenységéért.

Obersovszky Emlékplakettel jutalmazták első alkalommal Faludy Györgyöt, Raksányi Gellért színművészt és Rohm Sándor nyomdaigazgatót. A jutalmat Bartis Ferenc, az Obersovszky Emlékbizottság vezetője

adta át a Magyarok Házában. A Művészbarátok Egyesülete március 16-án, Obersovszky Gyula halálának másnapján határozta el, hogy emlékbizottságot hoz létre a szellemi hagyaték ápolására.

A Magyar Örökség Díjat. 26. alkalommal adta át a Magyarországi Alapítvány a Farsori Evangélikus Gimnáziumban. Posztumusz díjban részesült mások mellett Reményik Sándor, a magyar azonosságtudat egyik leg tisztább és legerőteljesebb költője.

Bodor Pál "Diurnus"-jegyzeteiből készült válogatott kötetét március 6-án mutatták be a Magyar Sajtó Házában. Az író pályáját Csiki László méltatta.

A Berzsényi Dániel Irodalmi és Művészeti Társaság Íróbarátságok címmel rendezett estet a Rátkai Klubban. Vendégek voltak: Gyurkovics Tibor és Szakonyi Károly. A házigazda Szalay Károly volt.

Április 23-án a budapesti Csontváry termbeli megnyitón Finta Edit kiállítására került sor. A kiállítást Feledy Balázs, a Vigadó Galéria vezetője nyitotta meg. Verset mondott Varga Tamás.

-MI

Különös hasonlat

"Ahogy egy utcalány is erényes nőnek látszhat, ha elpirul,..." Helyes megfejtés esetén a rejtvény fősoraiban Jonathan Swift gondolatának folytatását találja.

VÍZSZINTES

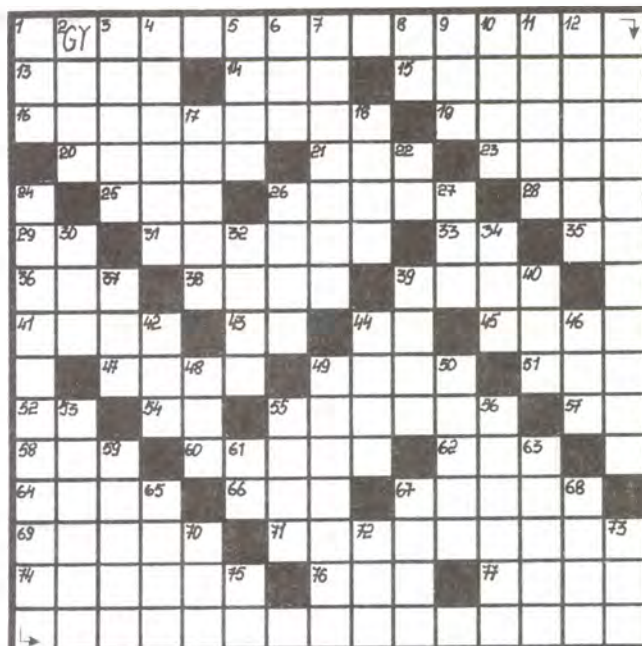
1. A folytatás első része. 13. Becézett Kázmér. 14. Előtag: fül. 15. Női név régies alakja. 16. Útbamutató. 19. Kisebb fejsze. 20. "Sem ..., sem boldog őse" (Ady). 21. Az arany... (Sztoev). 23. Szül az állat. 25. Török atya. 26. Annál lennebb (két szó). 28. Kottalapok! 29. Kétes! 31. Kozák katonai parancsnok. 33. Állóvíz. 35. Orosz folyam. 36. Marionett. 38. Romlott zsír jelzője. 39. A "vizek városa". 41. Jókora. 43. Megeléget. 44. Bp. a fővárosa! 45. Ájul. 47. Juhszálás. 49. Trade ..., névjegy (angol). 51. Hazai terepjáró. 52. Szén és fluor vegyjele. 54. Rangjelző szócska. 55. Rémes vers. 57. Illedelmes megszólítás. 58. Maró vegyület. 60. Erre a helyre vés. 62. Dallamfoslány! 64. Pinot ..., borfajta. 66. Sziget, franciául. 67. Gyógyul a seb. 69. Férfinev. 71. Sikeres célbadobás. 74.

Harákol. 76. "Beszél" a számár. 77. ...ezredes, filmcím.

FÜGGŐLEGES

1. 3/4 Luke! 2. Asztaloskész. 3. Rosta. 4. Megtermékenyült petesejt. 5. Női név. 6. Csigafajta. 7. Dalolás. 8. Azonos betűk. 9. Részben beablakoz! 10. Német teniszező (Steffi). 11. Hajnal. 12. Hitegető. 17. Attól az időtől fogva (latin). 18. Algériai kikötőváros. 22. ...Capone. 24. A folytatás második, befejező része. 26. Román festő (Theodor). 27. Magyarországi település. 30. Nyakmelegítő. 32. Kimegy divatból. 34. Attól kezdve. 37. Női becenév. 39. Légnyomás mértékegysége volt. 40. Épület-szárny. 42. Könnyűzenei stílus. 44. Mesealak. 46. Valahova jutó. 48. Becézett Olivér. 49. Fagyasztott zöldség. 50. Hideg teszi néha az emberrel. 53. Cipő jelzője lehet. 55. Fekete István golyója. 56. Akinek nem inge, ne vegye ... (közmondás). 59. Éljen. 61. Előtag: kettő. 63. Magas hőfokú. 65. Becézett Erika. 67. Hon. 68. Kisbaba fenyítése. 70. Angol tagadás. 72. Vidék. 73. Néma sólet! 75. Joghurt-cseppek!

BOTH LÁSZLÓ

A HELIKON 8. számában közölt, Kínai közmondás című rejtvény megfejtése: Minél magasabb a bambusz, annál mélyebbre hajlik.

TÁMOGATÓINK:

Romániai Írók Szövetsége

Illyés Közalapítvány

Nemzeti Kulturális Alapprogram

Pro Professione Alapítvány

Magyar Kultúra Alapítvány

Communitas Alapítvány

Főszerkesztő: SZILÁGYI ISTVÁN
Főszerkesztőhelyettes: KIRÁLY LÁSZLÓ
Felelős titkár: SZIGMOND ISTVÁN

Főmunkatárs:
SZABÓ GYULA
SZŐCS ISTVÁN

Szerkesztőség:
LÁSZLÓFFY ALADÁR: világkultúra
K. JAKAB ANTAL: vers, irodalomtörténet

MÓZES ATTILA: próza, kritika
NAGY MARIA: olvasószervező
RÁKOSSY TIBOR: műszaki szerkesztő

Számtógépes tördelés: NAGY MARIA; nyomtatja a Miskolczi Református Sajtóközpont; felelős vezető: TONK ISTVÁN
A szerkesztőség címe: 3400 Cluj-Napoca, str. Iasilor 14. Postafiók (casuta postala) 245. Telefon: 132309. Fax: 132096

A HELIKON alapítványi támogatással jelenik meg - kiadja a ROMÁNIAI ÍRÓK SZÖVETSÉGE ISSN 1220-6288